

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

DOI: 10.52122/nisantasisbd.1451784

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN FİNANSAL BOYUTUNUN KÜRESEL FİNDEX ARAŞTIRMASI GÖSTERGELERİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Esin KILIÇ*

*Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

esinkilic@ogu.edu.tr

ORCID 0000-0003-1681-5186

ÖZ

Sürdürülebilir kalkınmanın önündeki engellerden biri ve çok boyutlu bir sorun olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin finansal boyutu, ayrımcı sosyal normların yanı sıra sosyoekonomik toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, kadınların finansal kapsanma ve finansal okuryazarlık düzeyindeki artış ile güçlenmesinin yalnızca finansal olarak değil, diğer sosyoekonomik alanlarda da toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltabilme potansiyeline sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda, toplumsal cinsiyet eşit(siz)liğinin finansal ve sosyoekonomik boyutunun karşılıklı bir etkileşim içinde olduğu söylenebilir. Bu açıdan ülkelerdeki cinsiyete göre finansal kapsanma düzeyinin incelenmesine yönelik araştırmaların ve eşitsizlikleri azaltmaya yönelik politikaların önemi de artmaktadır. Bu çalışma, yirmi dört Küresel Findex Araştırması göstergesi üzerinden, Türkiye'deki kadınların finansal kapsanma/dışlanma ve finansal dijitalleşme düzeyleri ile COVID-19 dönemindeki finansal kırılganlıklarını Türkiye'deki erkekler ve çeşitli ülke gruplarında yaşayan kadınlarla karşılaştırarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca her bir gösterge için hesaplanan eşit(siz)lik endeksi ile Türkiye'deki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin finansal boyutu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Türkiye'de yaşayan kadınların hem Türkiye'deki erkeklerle hem de karşılaştırma yapılan ülke gruplarındaki kadınlara göre finansal kapsanma ve finansal dijitalleşme düzeyi düşük, finansal kırılganlığı ise daha yüksektir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği, finansal kapsanma, finansal kırılganlık, finansal dijitalleşme, Türkiye.

Jel Kodları: : G51, G53, J16.

EVALUATION OF THE FINANCIAL DIMENSION OF GENDER INEQUALITY IN TÜRKİYE BASED ON GLOBAL FİNDEX SURVEY INDICATORS**ABSTRACT**

The financial dimension of gender inequality, which is one of the obstacles to sustainable development and a multidimensional problem, emerges as a result of discriminatory social norms as well as socioeconomic gender inequality. On the other hand, considering that the empowerment of women through financial inclusion and an increase in the level of financial literacy has the potential to reduce gender inequalities not only financially but also in other socioeconomic areas, it can be said that the financial and socioeconomic dimensions of gender (in)equality are in a two-way interaction. In this respect, the importance of research on examining the level of financial inclusion by gender in countries and policies to reduce inequalities is also increasing. This study aims to evaluate the financial inclusion/exclusion and financial digitalization of women in Türkiye and their financial vulnerability during the COVID-19 period, by comparing them with men in Türkiye and women living in various country groups, through twenty-four Global Findex Survey indicators. In addition, the financial dimension of gender inequality in Türkiye has been tried to be revealed with the (in)equality index calculated for each indicator. According to the findings, women living in Türkiye have lower levels of financial inclusion and financial digitalization and higher financial vulnerability than both men in Türkiye and women in the comparison country groups.

Keywords: Gender (in)equality, financial inclusion, financial vulnerability, financial digitalization, Türkiye.

Jel Codes: G51, G53, J16.

Geliş Tarihi/Received: 13.03.2024**Kabul Tarihi/Accepted:** 24.05.2024**Yayın Tarihi/Printed Date:** 30.06.2024

Kaynak Gösterme: Kılıç, E., (2024). "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Finansal Boyutunun Küresel Findex Araştırması Göstergeleri Üzerinden Değerlendirilmesi". *İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(12) 144-165.

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyolojik, ekonomik, yasal ve kurumsal bağlamda cinsiyet ayrımcılığının bir sonucu olarak ortaya çıkması ve bu nedenle çok boyutlu bir problem olması, bu problemi çözmeye yönelik çabalar ve uygulanacak politikaların geniş bir perspektifte olması gereğini ortaya çıkarmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının beşinci amacı olan 'Toplumsal Cinsiyet Eşitliği', toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmaya yönelik atılması gereken adımların temel bir çerçevesini çizmiş ve toplumsal cinsiyet eşitliğine giden yolda dokuz hedef belirlemiştir. Ekonomik bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesine yönelik hedefte, ekonomik ve doğal kaynaklar ile finansal hizmetlere eşit erişim, miras edinme ve mülkiyet hakkı doğrultusunda kadınların eşitliğinin yasalar ile garanti altına alınması gibi hususlara vurgu yapılmıştır (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2019).

Finansal hizmetlere eşit erişime ilişkin yasal engellerin bulunmadığı durumda dahi, kadınların açık ya da örtük şekilde ekonomik ve sosyal ayrımcılığa maruz kalması, finansal olarak kapsanma durumunun erkeklere göre daha sınırlı olmasını beraberinde getirmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki hanenin geçimini sağlayan kişinin ve hane reisinin erkek olduğu şeklindeki sosyal norm da erkeklerin hanenin tüm varlıklarını kendi mülkiyeti altında görmesine ve kadının gelirinin, tasarrufunun ve borçlandığı paranın faizsiz ve hatta geri ödemesiz bir finansal kaynak olarak değerlendirmesine neden olmaktadır (van Staveren, 2002: 232-233). Bu ise bir taraftan kadının tasarruf ve borçlanma isteğini azaltırken diğer taraftan tasarruflarını finansal sistem dışında tutma eğilimini arttırmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin finansal boyutunu etkileyen bir diğer faktörün de eğitim düzeyi olduğu söylenebilir. Morsy (2020) kadınların finansal dışlanma düzeylerinin kadın ve erkekler arasındaki eğitim düzeyi farklılıklarının yüksek olduğu ülkelerde daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Kadınların finansal olarak dışlanma durumu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin diğer boyutlarının etkisiyle derinleşmekte ve kadınları finansal olarak daha kırılgan hale getirmektedir. OECD (2013), kadınların geçimlerini sağlamada erkeklere göre daha fazla zorlukla karşılaşabildiğini ve emeklilik için daha az tasarruf yapabildiklerini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin finansal boyutu ile diğer boyutlarının karşılıklı etkileşim içinde olduğu, finansal kırılganlık düzeyi yüksek olan kadınların yalnızca bugün değil gelecekte de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sorunlarla karşı karşıya kalma olasılığının artacağı değerlendirilmelidir.

Bu çalışma, Türkiye'deki kadınların finansal kapsanma, finansal kırılganlık ve finansal dijitalleşme açısından göreceli durumunu Küresel Findex Veritabanı'ndan elde edilen veriler aracılığıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada Türkiye'de yaşayan kadınlara ilişkin 24 gösterge değeri, Türkiye'deki erkekler ve çeşitli ülke gruplarında yaşayan kadınlara ilişkin verilerle karşılaştırılmış; ayrıca her bir gösterge özelinde hesaplanan eşit(siz)lik endeksi kullanılarak Türkiye ve karşılaştırma yapılan ülke gruplarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin finansal boyutuna ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

1. Literatür Taraması

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin finansal boyutuna odaklanan çalışmaların sayısının son yıllarda arttığı görülmektedir. Roy ve Patro'nun (2022: 288) yürüttüğü sistematik literatür taramasına dâhil edilen ve finansal anlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak 2016 yılı sonrasında yayımlanmış olduğu ve çalışmaların az gelişmiş ülkelere ya da Hindistan başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelere odaklandığı görülmektedir.

Cardona Ruiz vd. (2018) Kolombiya'da, Asuming vd. (2019) Sahra Altı Afrika ülkelerinde, Ghosh ve Hom Chaudhury (2019) Hindistan'da, Kazemikhasragh vd. (2022) Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da, Mossie (2022) Etiyopya'da kadınların finansal kapsanma düzeyinin erkeklere göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Nijerya'daki kadınlar erkeklere göre finansal kurumlarda daha az tasarruf yapmaktadır ve kadınların acil durumlarda gerekli fonlara erişimi daha zordur (Akeju, 2022). Dünya genelinde kadın ve erkekler arasındaki en büyük farklılık ise finansal hesap sahibi olma ve dijital ödeme alma durumunda ortaya çıkmaktadır (Antonijević vd., 2022).

Kadınlar finansal hizmetlere ihtiyaç duymama ve finansal sisteme güvenmeme (Kazemikhasragh vd., 2022) gibi kişisel nedenlerle finansal sistem dışında kalabilmekle birlikte, kadınların finansal kapsanma düzeyini etkileyen faktörlerin toplumsal cinsiyet eşit(siz)liğinin de temel dinamikleri

olduğu söylenebilir. Kadınların finansal kapsanma düzeyini belirleyen unsurlar arasında eğitim/finansal okuryazarlık düzeyi, gelir ve/veya servete sahip olma durumu, finansal hizmetlere erişimde yaşanan problemler (finansal kurumların coğrafi uzaklığı, finansal hizmetlerin pahalı olması vb.), hane reisinin erkek/kadın olması, dini inançlar gibi sosyoekonomik ve sosyokültürel nedenler bulunmaktadır (Koomson vd., 2020; Cicchiello vd., 2021; Girón vd., 2022; Kazemikhasragh vd., 2022; Keerthikumara ve Kumari, 2023). Küresel Findex Veritabanı verileriyle yürütülen oldukça kapsamlı bir çalışma olan Tripathi ve Rajeev (2023), 109 ülkedeki finansal açıdan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortaya koymak için cinsiyete dayalı finansal kapsanma endeksi hesaplamıştır. Çalışma sonuçlarına göre hem 2011 hem de 2021 yılında eşitsizliğin en az olduğu ülke Kanada'dır. 2021 yılında bu ülkeyi Hong Kong ve Amerika Birleşik Devletleri izlemektedir. Türkiye 2011 yılında 49. sırada iken 2021 yılında 56. sıraya gerilemiştir. 2021 yılında finansal kapsanma çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği en yüksek olan ülke ise Ekvador'dur. Ayrıca çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi ile cinsiyete dayalı finansal kapsanma endeksi ve kadınlar için hesaplanan dijital finansal hizmet kullanım endeksi arasındaki ilişki de incelenmiş ve cinsiyet eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde hem kadınların finansal kapsanma düzeyinin hem de finansal dijitalleşme düzeyinin daha düşük olduğunu işaret eden sonuçlara ulaşılmıştır. Ozili (2024) de gelişmekte olan ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin finansal kapsanma üzerinde anlamlı pozitif etkileri olduğunu ifade etmektedir.

Finansal hizmetlere fiziksel olarak erişimi zorlaştıran Covid-19 süreci ve bu kapsamda alınan önlemler, finansal dijitalleşmenin önemini arttırmıştır. Finansal dijitalleşme, finansal hizmetlere erişimin önündeki fiziksel engelleri kaldırarak, özellikle finansal kurumlara fiziksel erişimin zor olduğu bölgelerde daha zahmetsiz ve daha düşük maliyetli bir finansal hizmetlere erişim kanalı sağlamaktadır. Ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve eşitsizliğin temelindeki sosyoekonomik dinamikler, finansal dijitalleşmenin finansal kapsanma açısından kadınlar ve erkekler arasında var olan eşitsizliklerin azalmasına yönelik katkılarını da sınırlamaktadır. Ghosh ve Hom Chaudhury (2022) Hindistan'da gelir düzeyi, eğitim düzeyi, yaş ve cinsiyetin dijital finansal hizmetleri kullanma düzeyinin belirleyicileri olduğunu ve finansal dijitalleşme çerçevesinde kadınlar ve erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin 2017 sonrasında azalmakla birlikte varlığını sürdürdüğünü ortaya koymuştur. Hindistan'daki kadınların finansal dijitalleşme düzeyini arttıran faktörler hanehalkı geliri ve yaş, azaltan faktörler ise mobil telefon kullanmamak/kullanmayı bilmemek ve dijital okuryazarlık eksikliğidir (Kulkarni ve Ghosh, 2021). Benzer şekilde Afrika ülkelerinde düşük eğitim/finansal okuryazarlık düzeyi ve mobil telefon kullanımı/internet erişiminin sınırlı olmasının yanı sıra sosyal engeller ve ataerkil kısıtlar da kadınların finansal dijitalleşme düzeyinin düşük kalmasına neden olmaktadır (Ojo, 2022).

2. Veri Seti ve Yöntem

İlki 2011 yılında yürütülen Küresel Findex Araştırması'nda, katılımcılara finansal kapsanma durumları ve finansal süreçlerini nasıl yönettiklerine (Demirgüç-Kunt, Klapper, Singer ve Ansar, 2022) ilişkin anket soruları yöneltilmekte ve ülke düzeyinde elde edilen sonuçlar hem araştırma yapılan ülkedeki genel durumu yansıtacak şekilde toplulaştırılmış olarak hem de cinsiyet, yaş, eğitim durumu gibi değişkenlere göre sınıflanmış farklı demografik gruplar özelinde sunulmaktadır. Bu formuyla Küresel Findex Araştırması'nda cinsiyete göre sınıflandırılan veri setleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin finansal boyutunun incelenmesine imkân vermektedir. Küresel Findex Araştırması'nda katılımcılardan son 12 aya ilişkin bilgi talep edilmektedir (World Bank, 2022). Dolayısıyla bu çalışmada sunulan ve hesaplamalarda kullanılan 2021 verilerinin temelde COVID-19 sürecindeki (2020 yılı) durumu yansıttığı söylenebilir.

Çalışmada Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin finansal boyutunu değerlendirmek üzere Küresel Findex Araştırması veri tabanındaki 24 finansal gösterge 'gelir, tasarruf ve borçlanma', 'finansal hizmetler ve finansmana erişim', 'finansal kırılabilirlik' ve 'finansal dijitalleşme' olmak üzere dört başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu dört başlık altında ele alınan göstergelere ilişkin 2021 yılı verileri, zaman içindeki değişimi gözlemlemek amacıyla 2014 ve/veya 2017 yıllarına ait verilerle, çeşitli ülke grupları çerçevesinde göreceli durumu değerlendirmek üzere ise bu ülke gruplarına ilişkin verilerle karşılaştırılmıştır. 2021 Küresel Findex Araştırması verileri kullanılarak Türkiye (TUR) ile karşılaştırılan ülke grupları şöyledir:

ECA: Avrupa ve Orta Asya (yüksek gelirli ülkeler hariç) (17 Ülke¹)

ECS: Avrupa ve Orta Asya (19 ülke²)

UMC: Üst Orta Gelirli Ülkeler (33 ülke³)

OCD: Yüksek Gelirli Ülkeler-OECD (34 ülke⁴)

WLD: Dünya (123 ülke)

Ayrıca Türkiye'deki ve çeşitli ülke gruplarındaki toplumsal cinsiyet eşit(siz)liğini ölçmek ve karşılaştırmak amacıyla her gösterge için eşit(siz)lik endeksi hesaplanmıştır. Her bir gösterge için eşit(siz)lik endeksi aşağıdaki formül kullanılarak elde edilmiştir:

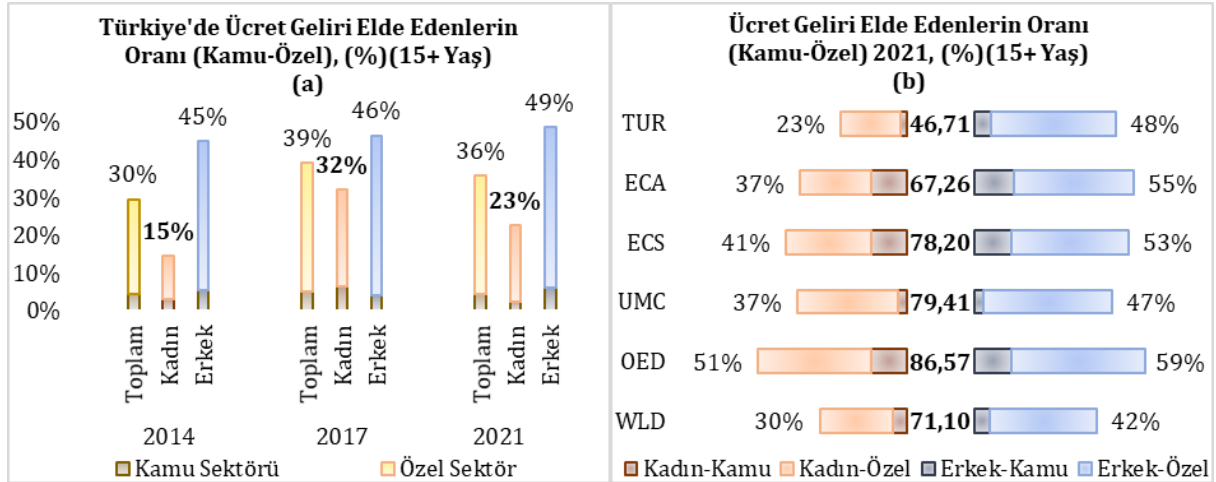
$$\text{Eşit(siz)lik Endeksi} = \frac{\text{Kadınlara ilişkin gösterge değeri (oransal)}}{\text{Erkeklerle ilişkin gösterge değeri (oransal)}} \times 100$$

Hesaplanan endeksin 100 değerini alması mutlak eşitliği, 100'den düşük değerler kadınlar aleyhine eşitsizliği, 100'den yüksek değerler ise kadınlar lehine eşitsizliği işaret etmektedir.

3. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Finansal Boyutunun Değerlendirilmesi

3.1. Gelir, Tasarruf ve Borçlanma Durumu

Bu başlık altında yedi Küresel Findex Araştırması göstergesi üzerinden Türkiye'de cinsiyete göre gelir elde etme, tasarrufta bulunma ve borçlanma durumu ülke grupları ile karşılaştırılarak incelenmiştir. İlk gösterge olan kamu ve özel sektörden ücret geliri elde edenlerin oranına ilişkin grafikler Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Ücret Geliri Elde Etme Durumu

Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1'in (a) paneline göre, 2014-2021 döneminde Türkiye'de ücret geliri elde eden erkeklerin oranı istikrarlı bir şekilde artmıştır. 2014 yılında %30 olan Türkiye'de ücret geliri elde edenlerin oranı, 2017'de ücret geliri elde eden kadınların oranının %15'ten %32'ye yükseltmesiyle artış göstermiş ve %39 olarak hesaplanmıştır. 2021 yılına gelindiğinde ise ücret geliri elde eden kadınların oranı, özellikle özel sektörden ücret geliri elde eden kadın oranındaki ciddi düşüşün etkisiyle, %23'e düşmüştür. Küresel Findex Araştırması'ndaki soruların önceki yıla ilişkin olduğu

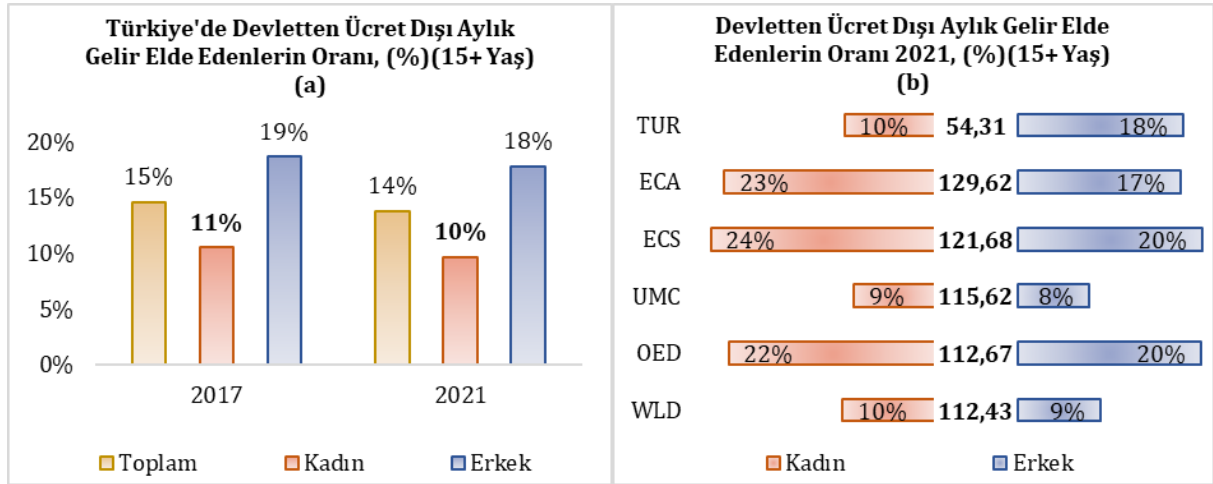
¹ Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti, Kosova, Kuzey Makedonya, Moldova, Özbekistan, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Tacikistan, **Türkiye**, Ukrayna.

² Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Hırvatistan, Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti, Kosova, Kuzey Makedonya, Moldova, Özbekistan, Polonya, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Tacikistan, **Türkiye**, Ukrayna.

³ Arjantin, Arnavutluk, Belarus, Bosna Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Çin, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Ermenistan, Gabon, Güney Afrika, Gürcistan, Irak, Jamaika, Karadağ, Kazakistan, Kolombiya, Kosova, Kosta Rika, Kuzey Makedonya, Libya, Lübnan, Maldivler, Malezya, Mauritius, Moldova, Namibya, Panama, Paraguay, Peru, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Tayland, **Türkiye**, Türkmenistan, Ürdün.

⁴ Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Güney Kore, Kanada, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, Şili, Yeni Zelanda, Yunanistan.

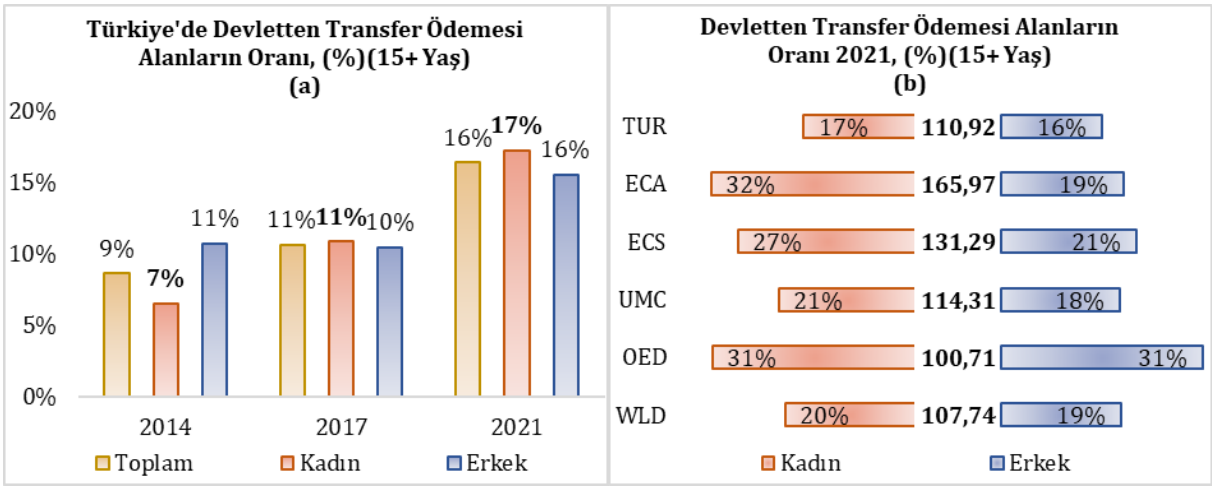
göz önünde bulundurulduğunda bu düşüşün COVID-19 sürecine ilişkin tabloyu ortaya koyduğu yönünde bir değerlendirme yapmak mümkündür. Buradan yola çıkarak Türkiye'de COVID-19 sürecinde ücret geliri elde etme açısından olumsuz etkilenen kesimin kadınlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Şekil 1'in (b) panelinde ise 2021 döneminde kamu sektöründen veya özel sektörden ücret geliri elde eden erkeklerin oranının UMC ülkeleri ve WLD (dünya) ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Ücret geliri elde eden erkeklerin oranı her ne kadar diğer ülke grubu ortalamalarının altında kalsa da özellikle Türkiye'nin dâhil olduğu UMC ülke grubuna benzer bir görünüm sergilemektedir. Türkiye'deki kadınlar, dünya ortalaması dâhil tüm ülke gruplarında hem kamu sektöründen hem de özel sektörden ücret geliri elde etme durumu açısından oldukça geridedir. Türkiye'de kadınların işgücüne katılma oranının düşük olmasının bu sonucu ortaya çıkarabilecek önemli bir faktör olduğu söylenebilir. (b) panelindeki ücret geliri elde edenlerin oranları üzerinden hesaplanan eşit(siz)lik endeksi incelendiğinde, Türkiye'de ücret geliri elde eden her 100 erkeğe karşılık yaklaşık 47 kadının ücret geliri elde ettiği görülmektedir. Ülke grupları için elde edilen endeks değerine göre ise ücret geliri elde eden her 100 erkeğe karşılık ECA ülkelerinde 67, UMC ülkelerinde 79, dünyada ise 71 kadın ücret geliri elde etmektedir. Özetle, Küresel Findex Araştırması sonuçlarına göre ücret geliri elde etme oranı açısından Türkiye'deki kadınların hem diğer ülkelerdeki kadınların ortalamasına hem de erkeklere göre dezavantajlı olduğu söylenebilir.

Şekil 2. Devletten Ücret Dışı Aylık Gelir Elde Etme Durumu

Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

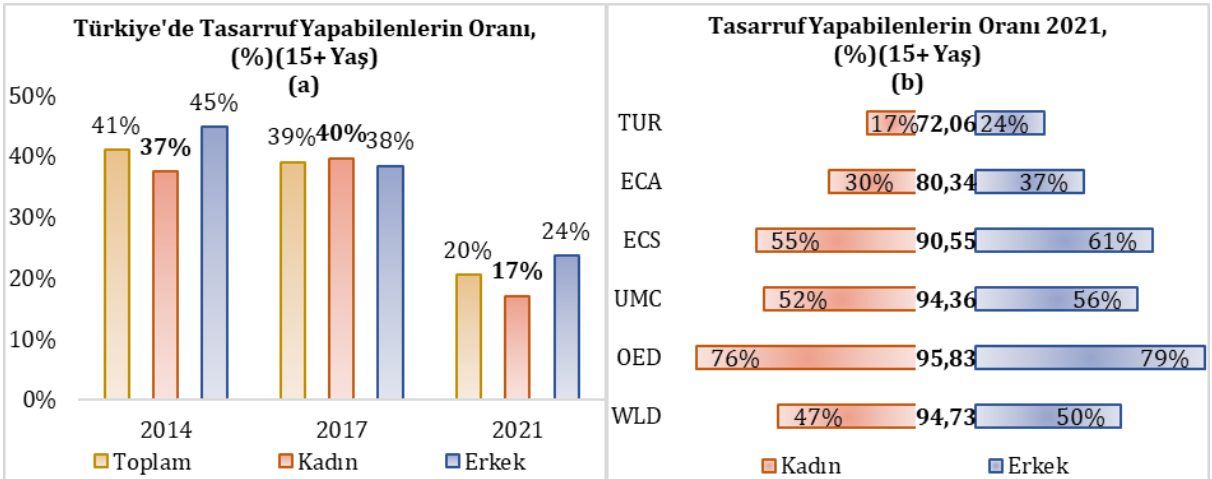
Şekil 2'de 2017 ve 2021 Küresel Findex Araştırması sonuçlarına göre devletten ücret dışı aylık gelir (emekli aylığı, dul ve yetim aylığı vb.) elde etme durumuna ilişkin grafikler sunulmaktadır. Şekil 2'nin (a) paneli incelendiğinde, 2017'den 2021'e gelindiğinde Türkiye'de toplumsal olarak ve kadın-erkek grupları özelinde devletten ücret dışı aylık gelir elde edenlerin dağılımında anlamlı bir değişiklik olmadığı, ancak kadın-erkek grupları açısından incelendiğinde dağılımın kadınlar aleyhine olduğu söylenebilir. Buradaki dağılımın eşitsizliği altında yatan olası faktörlerin Türkiye'deki kadınların işgücüne katılım oranının ve istihdamının düşük olmasının yanında sigortasız ve kayıt dışı işlerde istihdam edilmeleri olabileceği şeklinde bir değerlendirme yapmak mümkündür. Şeklin (b) paneli üzerinden Türkiye'deki dağılım ülke grupları ile karşılaştırıldığında, devletten ücret dışı aylık gelir elde eden erkeklerin oranının WLD ve UMC grubunun oldukça üzerinde ve diğer ülke gruplarına yakın olduğu görülmektedir. Türkiye'de ücret geliri elde eden kadınların oranı, WLD ve UMC grubundaki ülkelere benzer ancak diğer ülke grupları ortalamalarından önemli ölçüde düşüktür. Devletten ücret dışı aylık gelir elde etme göstergesi çerçevesinde kadın-erkek grupları arasındaki eşit(siz)liği ortaya koyabilmek için hesaplanan endeks incelendiğinde ise tüm ülke gruplarında ücret dışı aylık gelir elde eden her 100 erkeğe karşılık ücret dışı aylık gelir elde eden kadın sayısı 100'den fazladır. Türkiye'de ise her 100 erkeğe karşılık 54 kadın ücret dışı aylık gelir elde etmektedir.

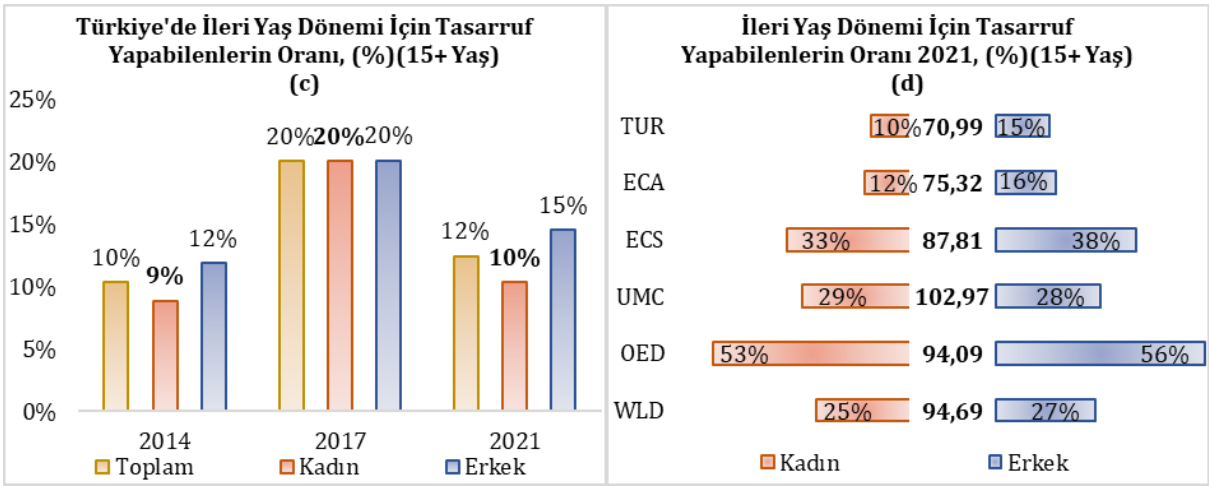

Şekil 3. Devletten Transfer Ödemesi Alma Durumu

Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Gelir elde etme durumunu incelemekte yararlanılacak son gösterge olan devletten transfer ödemesi (eğitim bursu, sağlık yardımı, işsizlik ödeneği ve her türlü sosyal yardım) alma durumuna ilişkin oluşturulan grafikler Şekil 3'te sunulmaktadır. Şekil 3'ün (a) paneline göre devletten transfer ödemesi elde eden kadınların oranı 2014 yılında %7 iken bu oran 2021 yılı için %17 olarak elde edilmiştir. Pandemi dönemine ilişkin verileri yansıtan 2021'deki oranlar bir önceki veri elde etme dönemi ile karşılaştırıldığında hem kadınların hem de erkeklerin 2017 yılına göre transfer ödemesi alma oranlarının arttığı gözlenmektedir. Şeklin (b) paneli incelendiğinde ise Türkiye'de hem kadınlarda hem de erkeklerde transfer ödemesi elde edebilme oranlarının ülke grupları ortalamalarının altında seyrettiği ve Türkiye'ye için bu göstergeye ilişkin hesaplanan eşit(siz)lik endeksinin kadınların transfer ödemelerinde nispeten daha fazla kapsandığını işaret edecek şekilde 100'ün üzerinde hesaplandığı görülmektedir. Ancak gelir elde etme durumunu incelemekte yararlanılan üç grafik grubu (Şekil 1, 2 ve 3) birlikte değerlendirildiğinde, kadınların ücret geliri ve ücret dışı aylık gelir elde etme durumunda Türkiye'deki erkeklere ve diğer ülke gruplarına karşı olan dezavantajlarını azaltacak/ortadan kaldıracak bir transfer ödemesi sistemi ile desteklenemediği şeklinde bir yorum yapmak da mümkündür.

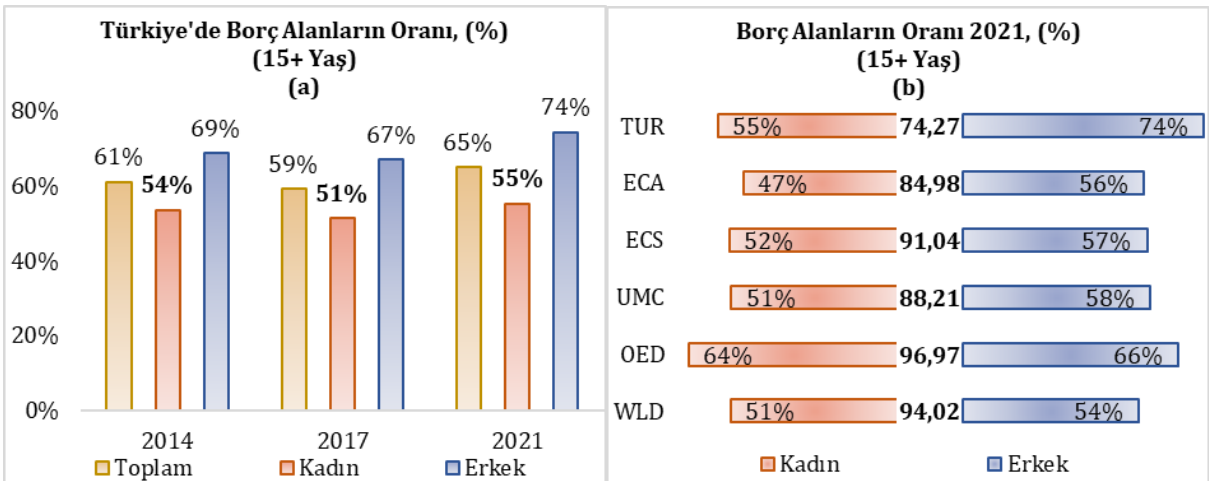

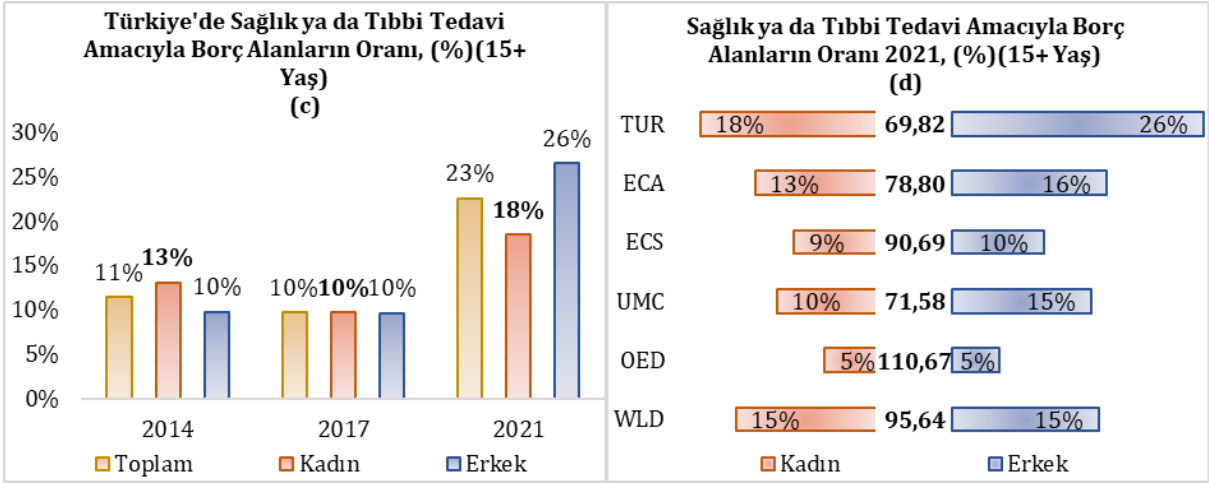

Şekil 4. Tasarruf Yapabilme Durumu

Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 4'e göre Türkiye'de tasarruf yapabilenlerin oranı 2014 ve 2017 yıllarında yaklaşık %40 düzeyinde iken COVID-19 döneminin de etkisiyle 2021 yılında bu oranda yarı yarıya bir düşüş yaşanmıştır. Bu dönemin kadınların tasarruf yapabilirliği üzerindeki olumsuz etkisi erkeklere göre daha güçlü gerçekleşmiştir. Şekil 4'ün (b) paneli incelendiğinde ise 2021 yılında hem kadınlarda hem de erkeklerde Türkiye'de tasarruf yapabilme oranının diğer ülke gruplarına kıyasla oldukça düşük hesaplandığı görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de tasarruf yapan her 100 erkeğe karşılık tasarruf yapabilen kadın sayısı 72 iken, bu dağılım ECA ülkelerinde 100 erkeğe karşılık 80 kadın, karşılaştırma yapılan diğer ülke gruplarında ise 100 erkeğe karşılık 90'dan fazla kadın şeklindedir. Panel (a) ve (c) birlikte değerlendirildiğinde, 2017 yılında tasarruf yapabilen kadın ve erkeklerin yarısının tasarruflarının ya da tasarruflarının bir kısmının ileri yaş dönemine yönelik olduğu görülmektedir. 2017 yılına göre 2021 yılında, ileri yaş dönemi için tasarruf yapabilen kadın oranındaki düşüş erkek oranındaki düşüşe göre daha güçlüdür. Bu durum COVID-19 sürecinde kadınların yalnızca gelir elde edebilme ve tasarruf yapabilme açısından değil gelecek için tasarruf edebilme gücü açısından da erkeklere göre daha kırılgan olduğu ve ileri yaş dönemi için olan tasarruflarından daha hızlı vazgeçmek zorunda kaldıkları şeklinde değerlendirilebilir. Şekil 4'ün (d) paneline göre gerek erkeklerde gerekse de kadınlarda 2021 yılında ileri yaş dönemi için tasarruf yapabilenlerin oranı ECA ülkeleriyle benzerlik göstermekte olup diğer ülke gruplarının oldukça altındadır.

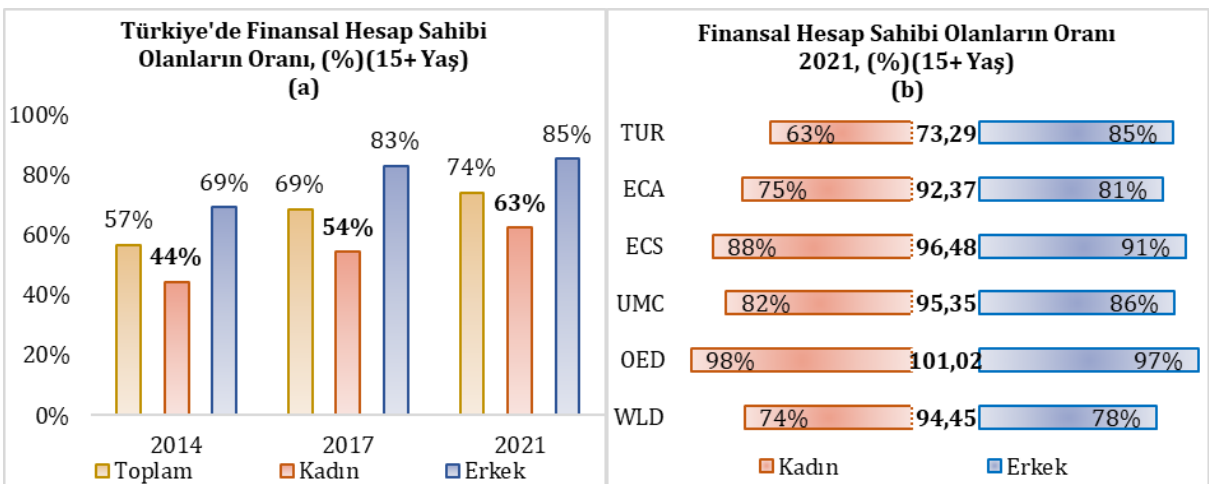
Şekil 5. Borçlanma Durumu

Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Borçlanma durumunu incelemek amacıyla oluşturulan Şekil 5'in (a) paneli göre Türkiye'de borç alanların oranı 2014-2017 döneminde önemli ölçüde değişmezken 2021 yılında gerek kadınlarda gerekse erkeklerde borç alanların oranının artmasıyla %65 düzeyine çıkmıştır. (b) paneli incelendiğinde ise 2021 yılında her ne kadar Türkiye'de borçlanan kadınların oranı erkeklere göre düşük olsa da hem borçlanan kadın hem de borçlanan erkek oranının OED dışındaki ülke gruplarında yaşayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Şeklin (c) paneline göre ise COVID-19 döneminin Türkiye'de sağlık ve tıbbi tedavi amacıyla borç alan kadın ve erkek oranlarında önceki yıllara göre önemli bir artışa neden olduğu değerlendirilebilir. (a) ve (c) paneli birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'de COVID-19 döneminde borç alan kadın ve erkeklerden borçlanma gerekçesi sağlık ve tıbbi tedavi olanların oranının (sırasıyla %33 ve %35 olarak hesaplanmaktadır) oldukça yakın olduğunu söylemek mümkündür. Şeklin (d) panelinden OED grubunda sağlık ve tıbbi tedavi amacıyla borçlanan kadın ve erkeklerin oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Türkiye'deki kadın ve erkeklerde sağlık ve tıbbi tedavi amacıyla borçlananların oranı tüm ülke gruplarından yüksektir.

3.2. Finansal Hizmetler ve Finansmana Erişim

Türkiye'deki kadın ve erkeklerin finansal hizmetler ve finansmana erişimine ilişkin değerlendirmeler yapmak amacıyla incelenecek olan ilk gösterge olan finansal hesap sahibi olma durumuna ilişkin grafikler Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6. Finansal Hesap Sahibi Olma Durumu

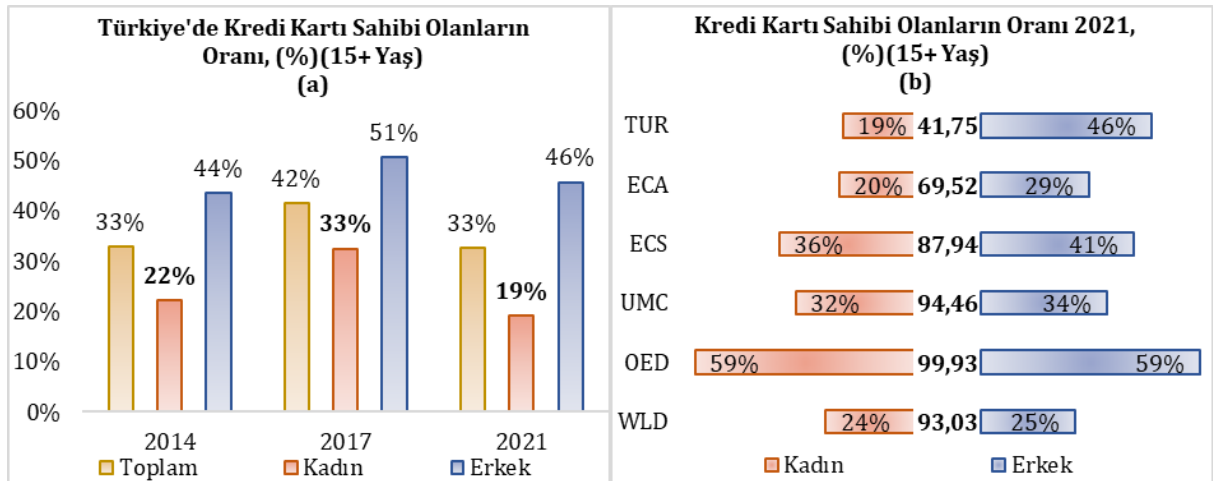
Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

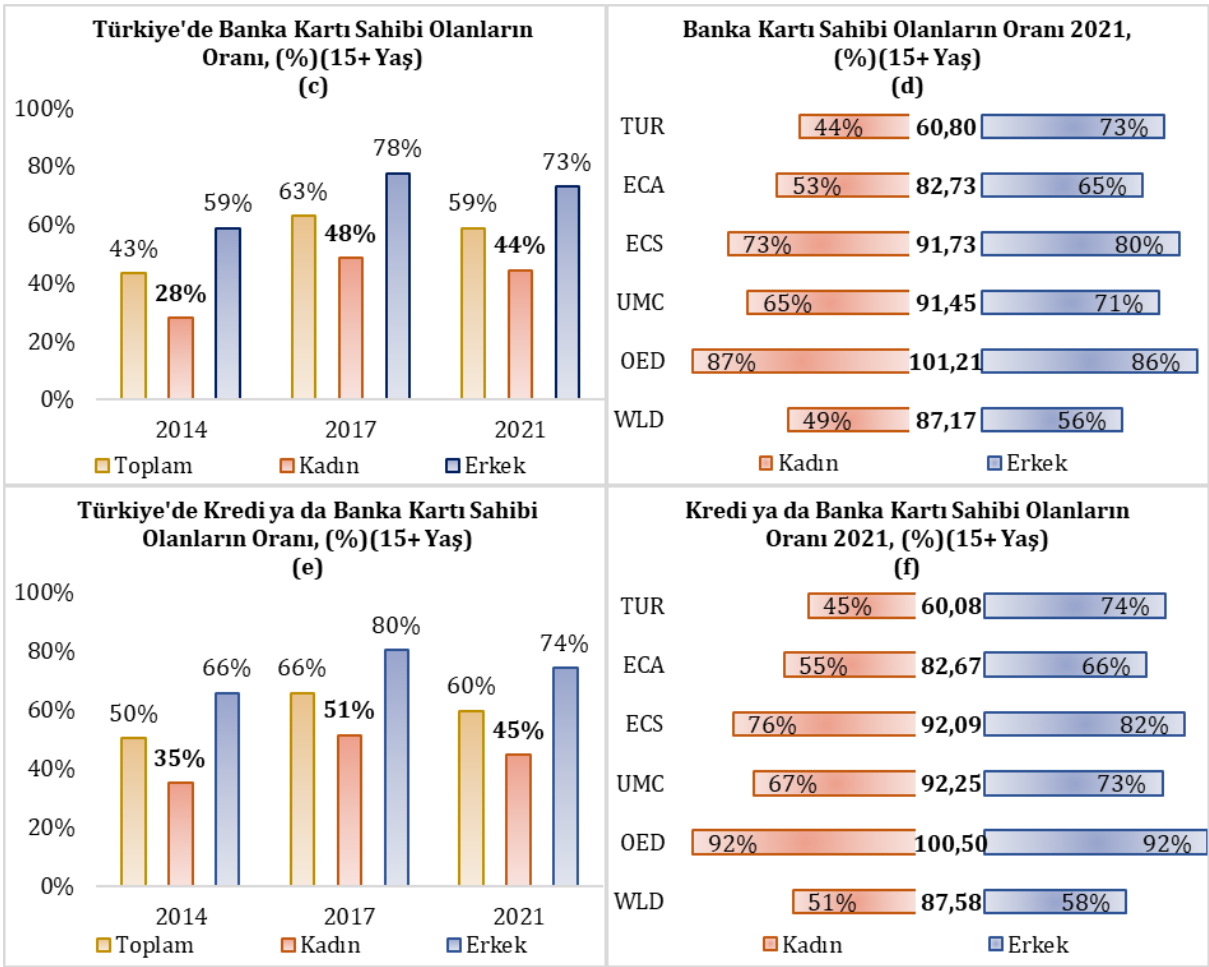
Şekil 6'nın (a) paneline göre, Türkiye'de finansal hesap sahibi olan kadınların oranı 2014-2021 döneminde istikrarlı bir artış sergilemiş olsa da bu oran erkeklere göre hâlâ oldukça düşük bir düzeydedir ve 2021 yılında ortalama olarak her 4 kişiden 3'ü finansal hesap sahibi iken her 5

kadından yaklaşık 3'ünün finansal hesap sahibi olduğu söylenebilir. Şeklin (b) paneli incelendiğinde Türkiye'deki kadınların yalnız erkeklere göre değil diğer ülke gruplarındaki kadınlara göre de finansal hesap sahibi olma düzeylerinin daha sınırlı kaldığı görülmektedir. 2021 yılında WLD ve ECA grubunda her 4 kadından 3'ü finansal hesap sahibi iken bu oran diğer ülke gruplarındaki kadınlar için daha da yüksektir. Türkiye'de finansal hesap sahibi olan erkeklerin oranı ülke grupları ile karşılaştırıldığında ise bu oranın WLD ve ECA ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Türkiye'de hesap sahibi olan kadınların oranı, Türkiye'nin de dâhil olduğu UMC ülke grubundaki kadınlara göre 20 puan düşükken Türkiye'deki erkeklerin hesap sahibi olma durumu bu ülkelerindeki erkeklerle benzerlik göstermektedir. Finansal hesap sahibi olma durumu açısından eşitsizlik endeksi incelendiğinde tüm ülke gruplarında, finansal hesap sahibi olan her 100 erkeğe karşılık gelen kadın sayısının 90'ın üzerinde olduğu görülmektedir. Türkiye'de ise 73.29 olarak elde edilen endeks değeri, Türkiye'de her 100 erkeğe karşılık 73 kadının finansal hesap sahibi olduğunu işaret etmektedir.

Şekil 7'nin (a) ve (b) panellerinde kredi kartı sahipliği, (c) ve (d) panellerinde banka kartı sahipliği, (e) ve (f) panellerinde ise kredi kartı ya da banka sahipliğine ilişkin grafikler verilmektedir. (a) paneli incelendiğinde, Türkiye'de 2014 yılında %33 olan kredi kartı sahibi olanların oranının 2017 yılında %44'e yükseldiği görülmektedir. 2014 yılından 2017 yılına gelindiğinde Türkiye'de kredi kartı sahibi olan kadınların oranı 11 puan, erkeklerin oranı ise 7 puan artmıştır. 2017 yılında Türkiye'de her 3 kadından 1'i, her 2 erkekten 1'i kredi kartı sahibidir. 2021 yılında ise Türkiye'de kredi sahipliği oranı 9 puan azalarak 2014 yılındaki seviyesine gerilemiştir. Bu azalıştaki temel faktör, kredi kartı sahibi kadınların oranındaki 14 puanlık azalıştır. Bu azalış ile 2021 yılında her 5 kadından yalnızca 1'inin kredi kartı sahibi olduğu şeklinde bir sonuç ortaya çıkmıştır. Kredi kartı sahibi olan erkeklerin oranı ise 2017 yılına göre 5 puan düşmüştür. Şeklin (b) paneline göre 2021 yılında dünyadaki her 4 kadın ve erkekten 1'i, OED ülkelerinde her 5 kadın ve erkekten 3'ü kredi kartına sahiptir. Türkiye'deki erkeklerde kredi kartı sahipliği oranı OED ülkelerinin altında kalmakla birlikte karşılaştırmaya konu diğer ülke gruplarına göre yüksektir. Türkiye'de kredi kartı sahibi olan kadınların oranı ülke gruplarıyla karşılaştırıldığında ise bu oranın tüm ülke gruplarının altında olduğu görülmektedir. Türkiye'de kredi sahibi olan kadınların oranı, ECA ile benzerlik göstermesine rağmen, kredi kartı sahipliğinin kadın ve erkekler arasındaki dağılımı açısından bir karşılaştırma yapmak üzere eşit(siz)lik endeksi incelendiğinde, Türkiye'deki kadınların bu ülke grubu da dahil tüm ülke gruplarına göre kredi kartı sahipliğinin cinsiyete göre dağılımı açısından dezavantajlı konumda olduğunu söylemek mümkündür. Zira, Türkiye için elde edilen 41,75'lik endeks değeri, Türkiye'de kredi kartı sahibi olan her 100 erkeğe karşılık yaklaşık 42 kadının kredi kartına sahip olduğunu işaret etmektedir.

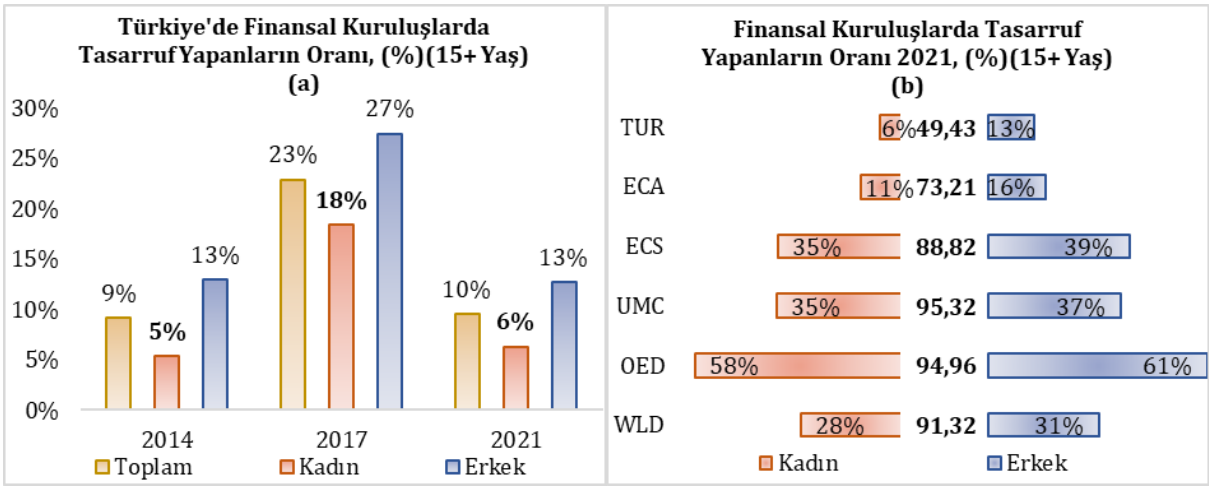

Şekil 7. Kredi/Banka Kartı Sahibi Olma Durumu

Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 7'nin (c) paneli incelendiğinde, 2014 yılında %43 olan Türkiye'deki banka kartı sahipliği oranının hem kadınların hem de erkeklerin banka kartı sahibi olma oranındaki 20 puanlık artışın etkisiyle 2017 yılında %63 düzeyine yükseldiği görülmektedir. 2021 yılına gelindiğinde ise kadın ve erkeklerin banka kartı sahipliği oranlarında benzer düşüşler gerçekleşmiş ve bu nedenle Türkiye'deki banka kartı sahibi olma oranı %59 olarak elde edilmiştir. Bu durum, 2014 yılından itibaren var olan kadın ve erkeklerin banka kartı sahibi olma oranları arasındaki 30 puanlık farkın 2021 yılında da devam etmesine neden olmuştur. Şeklin (d) paneline göre, 2021 yılında Türkiye'de banka kartı sahibi olan kadın oranı karşılaştırılan tüm ülke gruplarındaki kadınlardan düşük iken erkeklerin banka kartı sahibi olma oranı WLD ve ECA ülkelerinde yaşayan erkeklerden yüksek, UMC grubundaki erkeklerin ortalamasına ise benzerdir. Karşılaştırmaya konu ülke gruplarında banka kartı sahipliği göstergesi için hesaplanan eşit(siz)lik endeksi değeri 80'in üzerinde iken Türkiye için elde edilen endeks değeri her 100 erkeğe karşılık 61 kadının banka kartı sahibi olduğunu göstermektedir. Şekil 7'nin (c) ve (e) panelleri karşılaştırıldığında, banka kartı sahibi olmaksızın kredi kartı sahibi olma durumunun ek kart benzeri uygulamalarla mümkün olabileceği varsayımı altında, 2014-2021 döneminde oranlar aradaki farkın azalmasını hem kadın hem de erkeklerde ek kart gibi uygulamalar aracılığıyla krediye dolaylı erişim imkânında da düşüş yaşandığı şeklinde yorumlamak mümkündür. (d) ve (f) panelleri birlikte değerlendirildiğinde ise bu tür bir krediye dolaylı erişim şeklinin OCD ülkeleri gibi banka/kredi kartı sahipliği oranının da yüksek olduğu yüksek gelir düzeyine sahip olan gelişmiş ülkelerde görece daha yaygın olduğu ifade edilebilir.

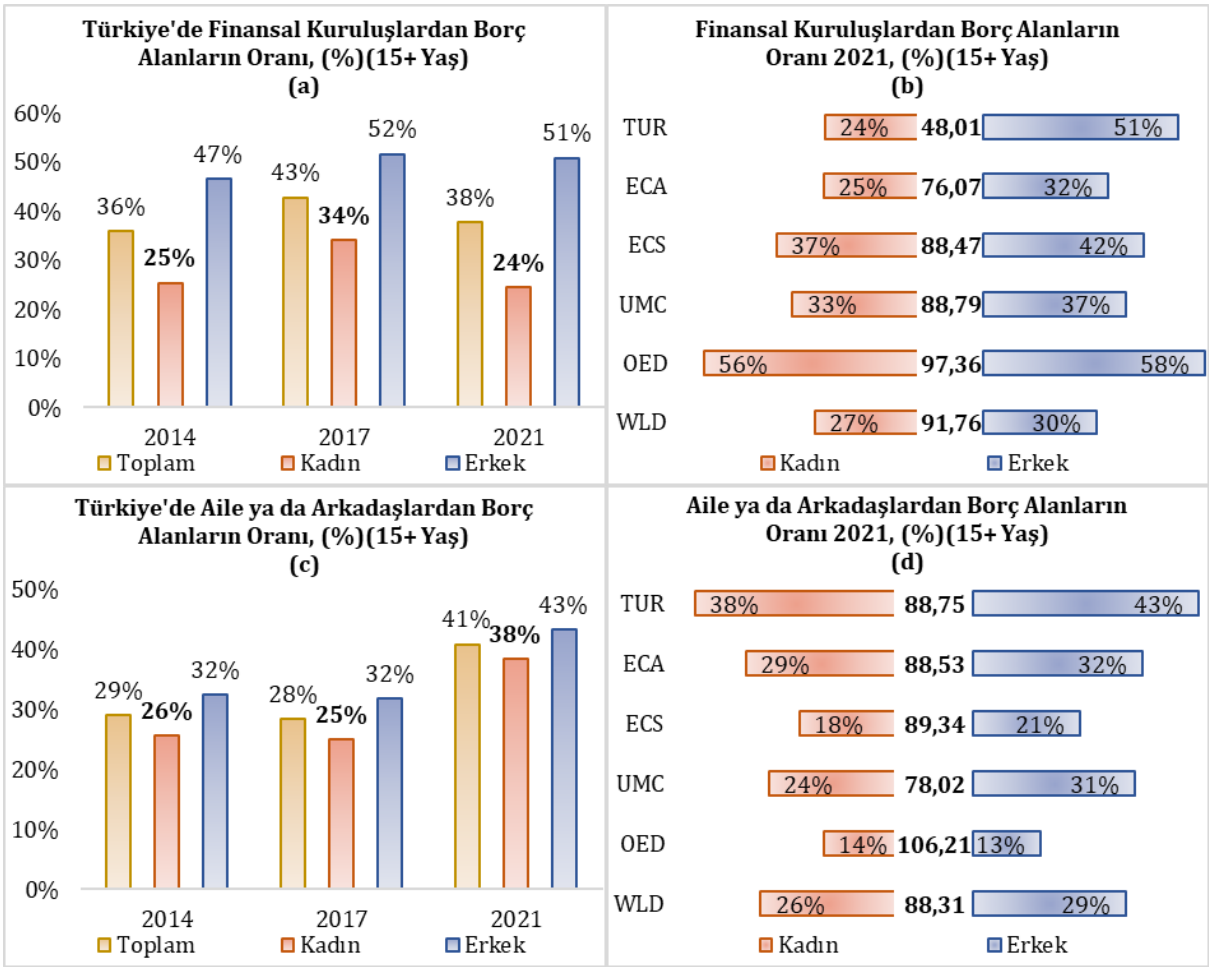
Şekil 8. Finansal Kuruluşlarda Tasarruf Yapma Durumu

Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Finansal kuruluşlarda tasarruf yapma durumuna ilişkin grafiklerin verildiği Şekil 8'in (a) paneli incelendiğinde, 2014 yılındaki %9 olan Türkiye'de finansal kuruluşlarda tasarruf yapanların oranının, finansal kuruluşlarda tasarruf yapan kadın ve erkek oranındaki benzer artışların (sırasıyla 13 ve 14 puan) etkisiyle, 2017 yılında %23'e yükseldiği görülmektedir. Ancak COVID-19 pandemisi döneminde tasarruf yapabilenlerin oranlarındaki düşüşle, Türkiye'de finansal kuruluşlarda tasarruf yapan kadın ve erkek oranı 2014 seviyesine gerilemiştir. Şekil 4 ve 8'in (a) panelleri birlikte değerlendirildiğinde, 2021 yılında Türkiye'de tasarruf yapabilen kadınlardan yalnızca %6'sının tasarruflarını/tasarruflarının bir kısmını finansal sisteme dâhil ettiği, %11'inin ise tasarruflarını finansal sistemin dışında tuttuğu söylenebilir. Türkiye'deki tasarruf yapabilen erkeklerin %13'ü tasarruflarını/tasarruflarının bir kısmını finansal sistem içinde, %11'i ise tasarruflarını tümüyle finansal sistem dışında saklamaktadır.⁵ Bu durum Türkiye'deki kadınların erkeklere göre daha fazla 'yastık altı' tasarruf yapma eğiliminde olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Şeklin (b) paneline göre ise Türkiye'de finansal kuruluşlarda tasarruf yapan kadın ve erkek oranı, tüm ülke gruplarına göre daha düşüktür. Türkiye'deki finansal kuruluşlarda tasarruf yapma durumunun cinsiyete göre dağılımı üzerinden hesaplanan eşit(siz)lik endeksi ile ülke grupları için elde edilen endeks değerleri karşılaştırıldığında, Türkiye'de bu gösterge açısından ciddi bir eşitsizliğin olduğu ve Türkiye'de her 100 erkeğe karşılık 49 kadının finansal kuruluşlarda tasarruf yaptığı görülmektedir.

Bu başlık altında son olarak Şekil 9 üzerinden Türkiye'de resmî finansal kuruluşlardan ve aile ya da arkadaşlardan borç alma durumu incelenecektir. Şekil 9'un (a) paneline göre 2014 yılında Türkiye'deki her 4 kadından 1'i finansal kuruluşlardan borç alırken bu oran 2017 yılında yaklaşık 1/3'e yükselmiştir. 2021 yılında ise finansal kuruluşlardan borçlanan kadınların oranı 2014 yılındaki seviyesine gerilemiştir. İnceleme döneminde, Türkiye'de finansal sistem içinden borçlanan erkeklerin oranı ise yaklaşık %50 seviyesinde seyretmiştir. Bu nedenle inceleme döneminde Türkiye'de finansal kuruluşlardan borçlananların oranındaki değişimin kaynağının finansal kuruluşlardan borçlanan kadın oranındaki değişimler olduğunu söylemek mümkündür. Şeklin (b) paneli incelendiğinde ise 2021 yılında Türkiye'de finansal sistem içinden borçlanan erkeklerin oranının OED ülkeleri dışındaki diğer ülke grupları için elde edilen oranlardan yüksek, kadınların oranının ise tüm ülke gruplarına göre düşük olduğu görülmektedir. Bu durum ilgili gösterge için hesaplanan eşit(siz)lik endeksine de yansımış ve Türkiye için 48,01 olarak elde edilen endeks değeri tüm ülke gruplarının önemli ölçüde altında kalmıştır.

⁵ 2021 verileri, COVID-19 pandemisinin etkilerini yansıtmakla birlikte; diğer yıllardaki oranlar karşılaştırıldığında da finansal sistem dışında tasarruf yapan kadın oranının erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 9. Finansal Kuruluşlardan/Aile ya da Arkadaşlardan Borç Alma Durumu
Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

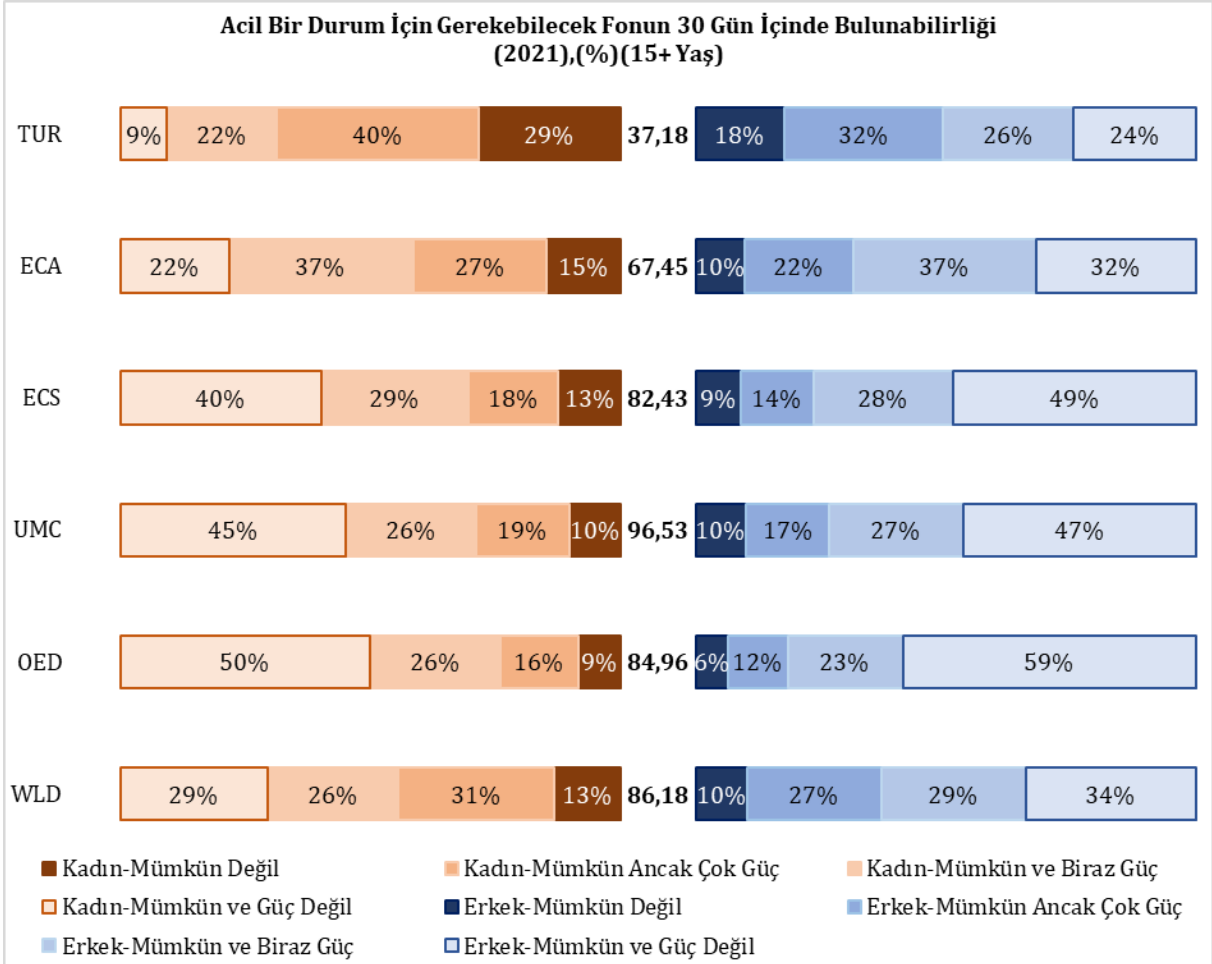
Şekil 9'un (c) paneli üzerinden Türkiye'de aile ya da arkadaşlardan borçlananların oranının zaman içindeki değişimi incelendiğinde, 2014-2017 yıllarındaki oranlar çok benzer iken, 2021 döneminde COVID-19 döneminin de etkisiyle aile/arkadaşlardan borçlanan kadın ve erkek oranlarında önemli bir artış gerçekleştiği görülmektedir. Şeklin (a) ve (c) panelleri ile Şekil 5'in (a) paneli birlikte değerlendirildiğinde ise 2021 yılında Türkiye'de borç alma oranı %55 olan kadınların %31'inin tümüyle finansal sistem dışından borçlandığı, borç alma oranı %74 olan erkeklerin ise %23'ünün yalnızca aile/arkadaşlardan borçlandığı ifade edilebilir. Ayrıca hem finansal kuruluşlardan hem de aile/arkadaşlardan borç alma oranı kadınlar için %7, erkekler için ise %20 olarak hesaplanabilmektedir. Bu değerlendirmelerden hareketle, Türkiye'deki kadınların finansal sistem dışından borçlanma eğiliminin erkeklerden yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Şeklin (d) paneline göre ise Türkiye'de hem kadınlarda hem de erkeklerde aile/arkadaşlardan borçlanma oranı diğer ülkelere göre oldukça yüksektir. Bu göstergeye ilişkin verilerle Türkiye için hesaplanan eşit(siz)lik endeksi değeri (88,75), WLD, ECS ve ECA ülkeleri için hesaplanan değere benzer ve mutlak eşitliğe (100) görece yakındır.

3.3. Finansal Kırılganlık

Türkiye'deki kadın ve erkeklerin finansal kırılganlık durumunu incelemek amacıyla ele alınan ilk gösterge olan acil bir durum için gerekebilecek fonun 30 gün içinde bulunabilirliğine ilişkin oluşturulan grafik Şekil 10'da sunulmaktadır.⁶ Türkiye'deki kadınların yalnızca %9'u gerekli fona 30 gün içinde ulaşmasının mümkün ve kolay olduğunu belirtirken, erkeklerde bu oran %24'tür. Türkiye'deki kadınların %29'u, erkeklerin %18'i ise bu soruya 'mümkün değil' şeklinde yanıt vermiştir. Türkiye'de 30 gün içinde gerekli fonu kolayca bulabileceğini ifade edenler kadın ve erkeklerin oranı tüm ülke gruplarından düşük ve fonu bulmanın mümkün olmadığını söyleyen

⁶ Küresel Findex Araştırması'nda ilgili göstergeye ilişkin katılımcılara yöneltilen soruda, gerekli fonun tutarının yerel para birimi cinsinden kişi başına gayrisafi milli hasılanın 1/20'si olduğu belirtilmektedir (World Bank, 2022).

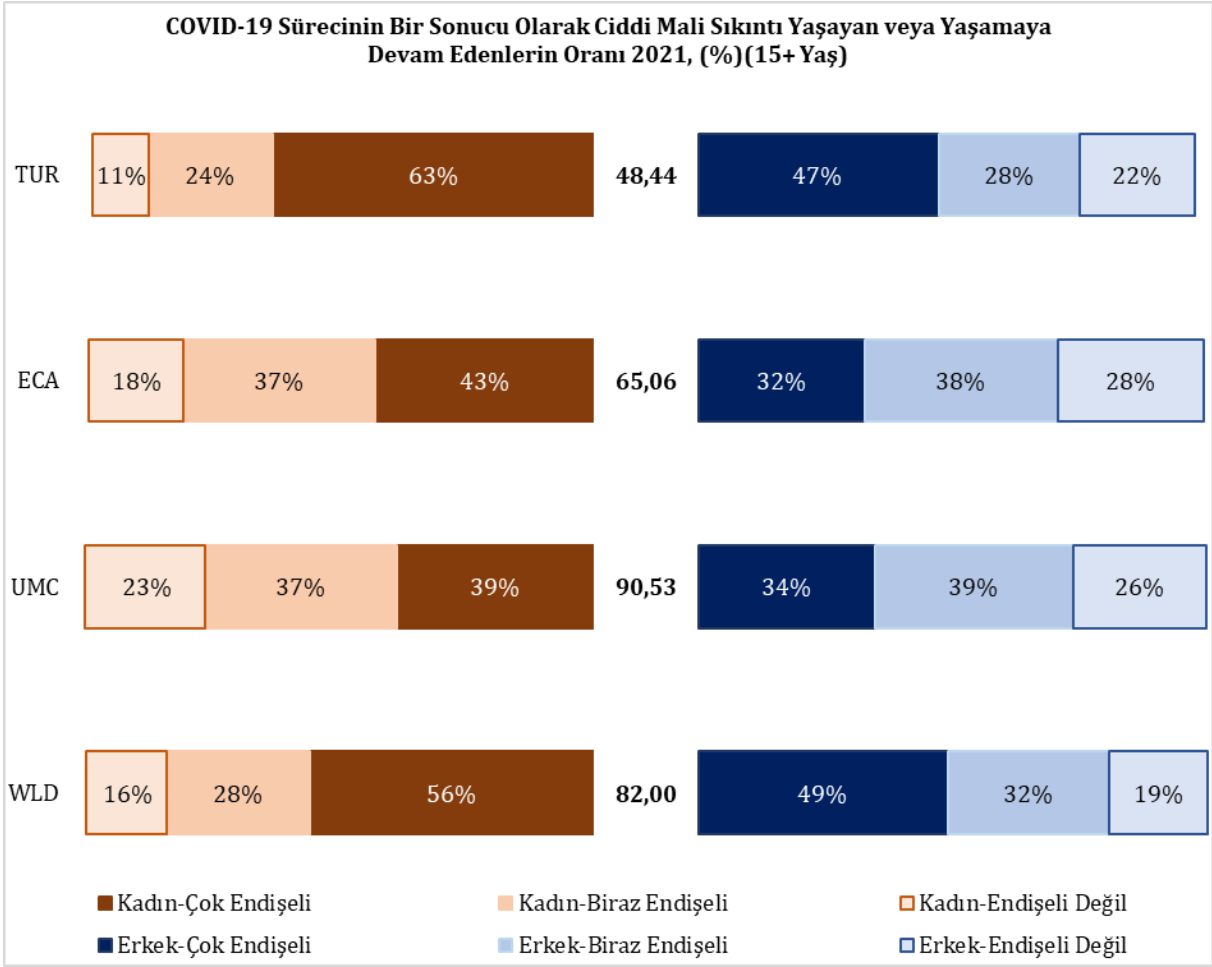
kadın ve erkeklerin oranı ise tüm ülke gruplarına göre yüksektir. Bununla birlikte, ülke grupları ile Türkiye için cinsiyet özelinde elde edilen oranlar arasındaki farklar değerlendirildiğinde, Türkiye'deki kadınların diğer ülkelerde yaşayan kadınlara göre acil fonlara ulaşabilme açısından daha dezavantajlı bir konumda olduğu söylenebilir. Acil bir durumda gerekebilecek fonun 30 gün içinde bulunabilirliğinin mümkün olduğunu söyleyen katılımcı oranları üzerinden hesaplanan eşit(siz)lik endeksi incelendiğinde ise Türkiye için elde edilen endeks değerinin hem mutlak eşitlik değerinin oldukça altında hem de diğer ülke gruplarınınkinden düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'deki kadınların hem erkeklere hem de diğer ülkelerdeki kadınlara göre bu gösterge açısından çok daha kırılğan olduğu şeklinde bir değerlendirme yapmak yanlış olmayacaktır.

Şekil 10. Acil Bir Durum İçin Gerekebilecek Fonun 30 Gün İçinde Bulunabilirliği
Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

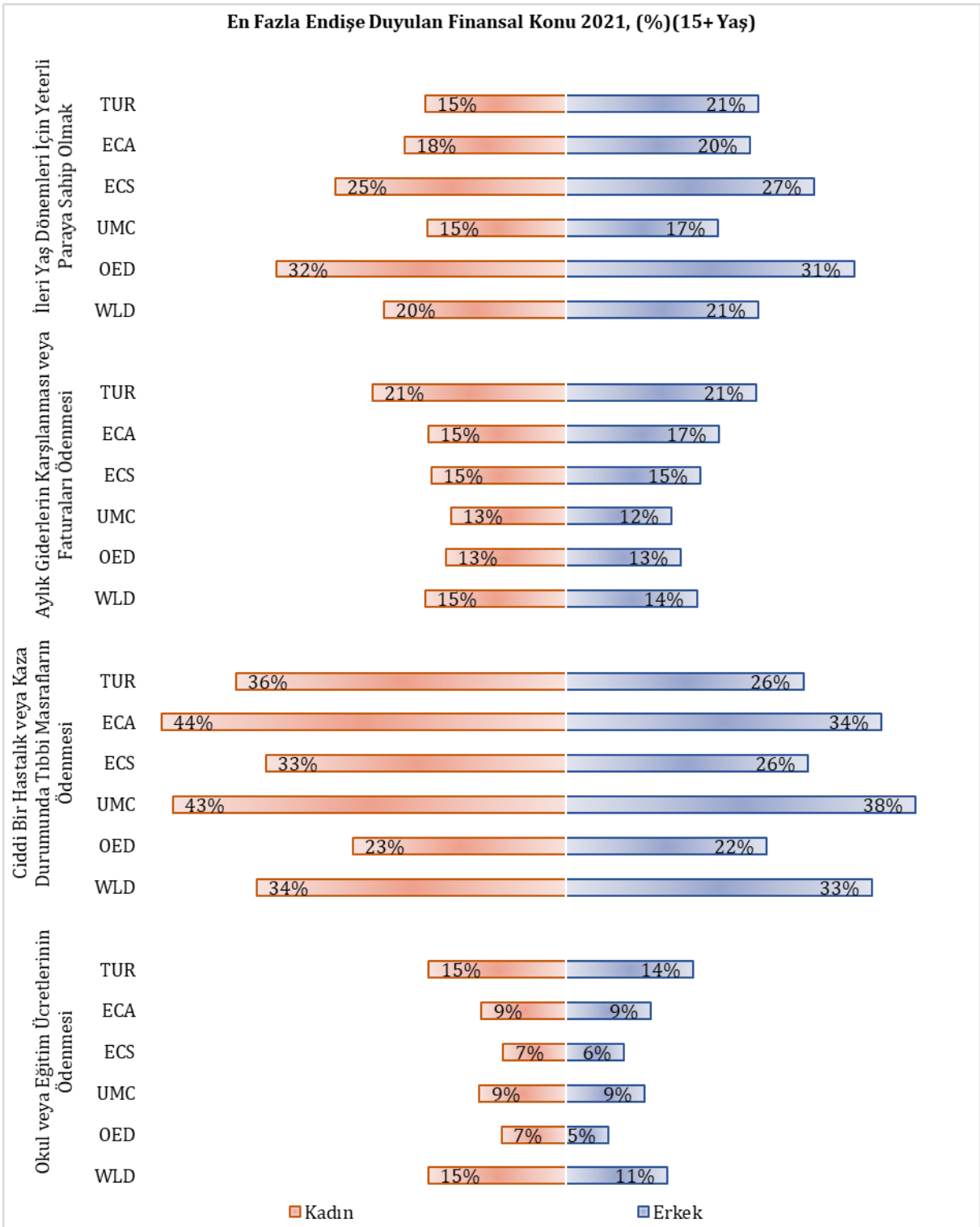
Finansal kırılğanlığa ilişkin ikinci gösterge olarak ele alınan COVID-19 sürecinin bir sonucu olarak ciddi mali sıkıntı yaşayan veya yaşamaya devam edenlerin oranı Şekil 11 üzerinden incelendiğinde, Türkiye'deki kadınların yalnızca %11'inin erkeklerin ise %22'sinin bu konuda endişe taşımadığını belirttiği görülmektedir. Kadınların %63'ü ve erkeklerin %47'si ise COVID-19 salgını nedeniyle mali sıkıntı yaşamak ya da yaşamaya devam etmekten çok endişe ettiğini ifade etmiştir. Türkiye ve karşılaştırmaya konu ülke gruplarında, COVID-19 süreci kaynaklı finansal sıkıntı yaşama/yaşamaya devam etmeye ilişkin kaygı duymayan kadınların oranının erkeklerinkinden düşük, bu konuda çok endişeli olan kadınların oranının erkeklerinkinden yüksek olması, kadınların COVID-19 dönemi gibi ekonomik etkileri de olan süreçlerde finansal kırılğanlığının daha yüksek olduğunu işaret etmektedir. Türkiye'de pandemi kaynaklı mali sıkıntı yaşama kaygısı yaşamayan kadınların ve kaygı düzeyi çok yüksek olan erkeklerin oranı, dünya ortalamasına göre düşük elde edilirken mali sıkıntı yaşama kaygısı duymayan erkeklerin ve kaygı düzeyi çok yüksek olan kadınların oranı ise dünya ortalamasının üzerindedir. Türkiye için hesaplanan eşit(siz)lik endeks değeri, her 100 erkeğe karşılık 48 kadının COVID-19 salgını nedeniyle finansal sıkıntı yaşamaktan/yaşamaya devam etmekten endişe duymadığını

gösterirken bu dağılım ECA ülkeleri için 100 erkeğe karşılık 65, UMC ülkelerinde 100 erkeğe karşılık 91 ve dünya için 100 erkeğe karşılık 82 kadın şeklindedir.

Şekil 11. COVID-19 Salgını Nedeniyle Mali Sıkıntı Yaşama/Yaşamaya Devam Etme Durumu
Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 12’de Türkiye ve karşılaştırma yapılan ülke gruplarındaki kadın ve erkeklerin en fazla endişe duydukları finansal konunun ne olduğuna ilişkin sorulara verdikleri cevapların dağılımı verilmektedir. Türkiye ve karşılaştırmaya konu ülke gruplarındaki kadın ve erkeklerin en fazla endişe duyduğu finansal konu ‘ciddi bir hastalık veya kaza durumunda tıbbi masrafların ödenmesi’dir. Türkiye’deki erkekler için endişe duyulan finansal konular arasında ‘ileri yaş dönemleri için yeterli paraya sahip olmak’ ve ‘aylık giderlerin karşılanması veya faturaların ödenmesi’ ikinci sırada gelirken ‘okul veya eğitim ücretlerinin ödenmesi’ ise son sıradadır. Kadınların en fazla endişe duyduğu ikinci finansal konu ‘aylık giderlerin karşılanması veya faturaların ödenmesi’ iken ‘ileri yaş dönemleri için yeterli paraya sahip olmak’ ve ‘okul veya eğitim ücretlerinin ödenmesi’ son sırada gelmektedir. Türkiye’deki kadın ve erkeklerin en fazla kaygı duydukları finansal konuların oranlarının dağılımı karşılaştırıldığında, ciddi bir hastalık veya kaza durumunda tıbbi masrafların ödenmesini en önemli konu olarak gören kadınların oranının erkeklerinkinden 10 puan, ileri yaş dönemleri için yeterli paraya sahip olmayı en önemli konu olarak gören erkeklerin oranının ise kadınlarınkinden 6 puan daha yüksek olduğu görülmektedir.

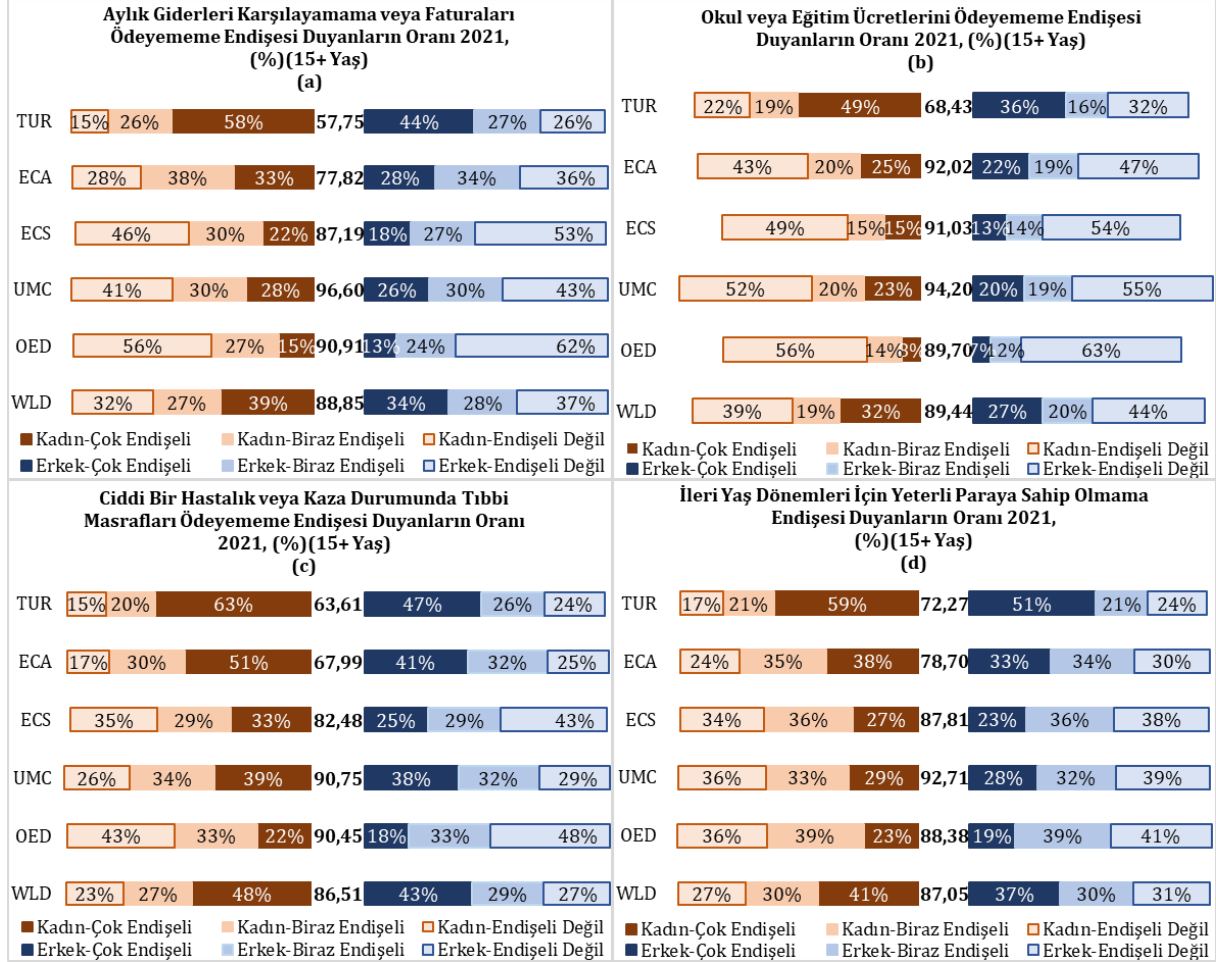

Şekil 12. En Fazla Endişe Edilen Finansal Konu

Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 13'te ilgili dönem ve gelecekteki masrafları karşılamaya yetecek paraya sahip olamama endişesi duyanların oransal dağılımı verilmiştir. Şeklin (a) panelinden aylık giderleri karşılayamama veya faturaları ödeyememe endişesi duyma durumu incelendiğinde, Türkiye'deki kadınların %15'inin erkeklerin ise %26'sının bu konuda endişeli olmadığı görülmektedir. Çok endişeli olan kadınların oranı %58, erkeklerin oranı ise %44'tür. Türkiye'de hem kadınlarda hem de erkeklerde aylık giderleri karşılayamama veya faturaları ödeyememe endişesi duymayanların oranı diğer ülke gruplarına göre düşük, çok endişeli olanların oranı ise yüksektir. Bununla birlikte, hesaplanan eşit(siz)lik endeksi değerleri incelendiğinde her 100 erkeğe karşılık 58 kadının aylık giderleri karşılayamama veya faturaları ödeyememe endişesi taşımadığı ve bu dağılımın diğer

ülke gruplarına göre oldukça düşük kaldığı söylenebilir. (b) paneline göre Türkiye'de okul veya eğitim ücretlerini ödeyememe endişesi taşımayan kadınların oranı %22, erkeklerin oranı ise %32'dir. Kadınların yaklaşık yarısı, erkeklerin ise %36'sı bu konuda endişe duymaktadır. Türkiye'de gerek kadınlarda gerekse de erkeklerde okul veya eğitim ücretlerini ödeyememeye ilişkin endişe taşımayanların oranı ülke gruplarına göre oldukça düşüktür. Eşit(siz)lik endeksi değerlerinin ülke grupları için 90'a yakın ya da 90'ın üzerinde, Türkiye için ise 68 olarak hesaplandığı görülmektedir.

Şekil 13. İlgili Dönem ve Gelecekteki Masrafları Karşılama Yetecek Paraya Sahip Olamama Endişesi Duyma Durumu
Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şeklin (c) paneline göre Türkiye'deki kadınların %63'ü ciddi bir hastalık veya kaza durumunda tıbbi masrafları ödeyememe konusunda çok endişeli iken bu konuda çok endişeli olan erkeklerin oranı %47'dir ve her iki oran da ülke grupları için elde edilen oranlara göre yüksektir. Türkiye'de ciddi bir hastalık veya kaza durumunda tıbbi masrafları ödeyememe kaygısı taşımayan kadınların oranı %15, erkeklerin oranı ise %24'tür. Türkiye'de bu soruya verilen cevapların dağılımının nispeten benzer olduğu ülke grubu ECA ülkeleridir. Eşit(siz)lik endeksi değerleri incelendiğinde Türkiye'de her 100 erkeğe karşılık 64 kadının ciddi bir hastalık veya kaza durumunda tıbbi masrafları karşılayamama endişesi taşımadığı söylenebilir. Bu dağılım gelişmiş ülke grupları ve dünya için her 100 erkeğe karşılık 80 ya da daha fazla kadın şeklindedir. (d) paneli incelendiğinde Türkiye'deki kadınların %17'sinin ileri yaş dönemleri için yeterli paraya sahip olmama endişesi taşımadığını, %59'unun ise bu konuda çok endişeli olduğu görülmektedir. Türkiye'deki her 100 erkeğe karşılık 72 kadın ileri yaş dönemleri için yeterli paraya sahip olmama konusunda kaygılı değildir.

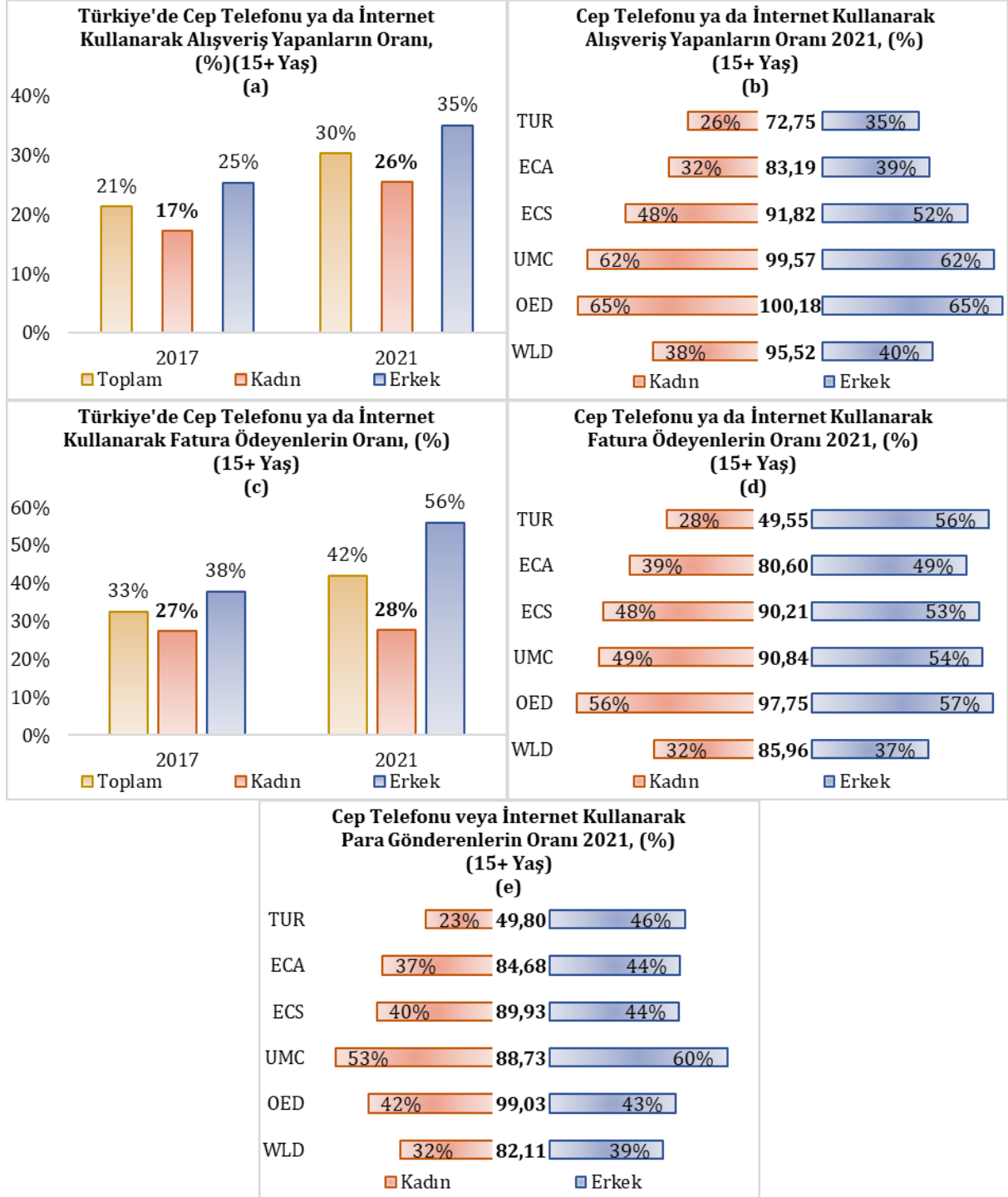
Türkiye'de cinsiyete göre finansal kırılganlık durumu ile genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, Türkiye'deki gerek kadınların gerekse erkeklerin diğer ülke gruplarına göre finansal kırılganlığının yüksek olduğu değerlendirilebilir. Bununla birlikte, Türkiye'deki kadınlar

hem karşılaştırmaya konu ülke gruplarındaki kadınlara göre hem de Türkiye'deki erkeklere göre finansal olarak daha kırılgandır.

3.4. Finansal Dijitalleşme

Çalışmada ele alınacak son başlık olan Türkiye'deki finansal dijitalleşmenin cinsiyete göre durumunu incelemek üzere, cep telefonu ya da internet kullanarak alışveriş yapanların, fatura ödeyenlerin ve para gönderenlerin oranlarını gösteren grafikler Şekil 14'te sunulmuştur.

Şekil 14. Finansal Dijitalleşme

Kaynak: World Bank (2022) verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 14'ün (a) paneli incelendiğinde 2021 yılında cep telefonu ya da internet kullanarak alışveriş yapan kadın ve erkek oranlarının 2017 yılına göre yaklaşık 10 puan arttığı görülmektedir. Bu artışta COVID-19 döneminde uygulanan kısıtlamaların etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Şeklin (b) paneline göre ise 2021 yılında Türkiye'de cep telefonu ya da internet kullanarak

alışveriş yapan kadın ve erkeklerin oranındaki yükselişe rağmen, bu oranlar karşılaştırılan ülke gruplarının altında kalmıştır. Bununla birlikte, bu gösterge özelinde Türkiye için hesaplanan eşit(siz)lik endeksinin değeri, ülke grupları için hesaplanan değerlere göre düşüktür. Şekil 14'teki (c) paneli incelendiğinde cep telefonu ya da internet kullanarak fatura ödeyen kadın oranında 2017 ve 2021 yılları arasında önemli bir değişiklik gözlenmezken cep telefonu ve internet kullanarak fatura ödeyen erkek oranının 2021 yılında 2017 yılına göre 18 puan arttığı görülmektedir. (d) ve (e) panelleri üzerinden Türkiye'de cep telefonu ya da internet kullanarak fatura ödeyen ve para gönderen erkeklerin oranlarının dünya ortalamasından yüksek ve karşılaştırılan ülke gruplarınıninkine yakın olduğu görülmektedir. Türkiye'de cep telefonu ya da internet kullanarak fatura ödeyen ve para gönderen kadın oranları ise tüm ülke gruplarına ve dünya ortalamasına göre oldukça düşüktür. Bu durum eşit(siz)lik endeksine de yansımıştır. Endeks değerleri Türkiye'de her 100 erkeğe karşılık 50 kadının cep telefonu ya da internet kullanarak fatura ödediğini ya da para gönderdiğini işaret etmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küresel Findex Araştırması verileri kullanılarak Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin finansal boyutunu incelemeyi amaçlayan bu çalışmada elde edilen bulgulara göre, Türkiye'deki kadınlar ücret geliri elde etme oranı açısından Türkiye'deki erkeklere ve karşılaştırma yapılan ülke gruplarında yaşayan kadınlara göre dezavantajlıdır. Türkiye'de tasarruf edebilen kadın oranı karşılaştırma yapılan ülke gruplarındaki kadınlardan düşük, borç alan kadın oranı ise OECD ülkeleri dışındaki ülke gruplarında yaşayan kadınlardan yüksektir. Erkeklere ve çeşitli ülke gruplarındaki kadınlara göre daha düşük oranda finansal hesap ve kredi/banka kartı sahibi olan Türkiye'deki kadınlar, tasarruflarını finansal sistemin dışında tutma ve finansal kuruluşlardan ziyade aile ya da arkadaşlardan borçlanma eğilimi içindedir. Ayrıca Türkiye'de mevcut ve gelecekteki masraflarını karşılamalarına yetecek paraya sahip olma hususunda endişe duyan ve COVID-19 salgını döneminde mali sıkıntı çeken kadınların oranının erkeklere göre daha yüksek olması, Türkiye'deki kadınların finansal açıdan daha kırılgan olduğu şeklinde yorumlanabilir. Çalışmada elde edilen bir diğer sonuç, finansal dijitalleşme açısından da Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliğine giden yolda karşılaştırmaya konu diğer ülke gruplarına göre geride olduğu şeklindedir. Göstergeler özelinde hesaplanan eşitsizlik endeksleri, devletten transfer ödemesi alma durumu dışındaki tüm gösterge için Türkiye'deki kadınlar aleyhine bir eşitsizliği gösterecek şekilde 100'ün altındadır. Çalışmada dört başlık altında yapılan değerlendirmelerle elde edilen sonuçlar ve Türkiye'nin Tripathi ve Rajeev'in (2023) cinsiyet temelli finansal kapsanma endeksi sıralamasında 2021 yılında 109 ülke arasında 56. sırada olması, Türkiye'de finansal kapsanma açısından toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin 55 ülkeye ve çeşitli ülke gruplarına göre daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Finansal hizmetlere eşit erişim ile sosyal ve ekonomik olarak kadının güçlenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde birbirini karşılıklı besleyen unsurlardır. Finansal kapsanma toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayabilecek yegâne unsur olmamakla birlikte, finansal okuryazarlık düzeyindeki artış ve finansal hizmetlere eşit erişim, kadının ekonomik ve sosyal anlamda güçlendirecek adımları hızlandırma potansiyeline sahiptir (International Labour Organization, 2020). Kadınların finansal dijitalleşme düzeyinin artması da bir taraftan kadınların işgücüne katılımını olumlu etkilerken (Elouardighi ve Kenza, 2023) diğer taraftan kadın girişimciliğini teşvik ederek (Yang vd., 2022) sürdürülebilir kalkınmayı olumlu etkileyebilmektedir. Ancak özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların finansal kapsanma düzeyinin artırılmasına odaklanan stratejilere ve politika uygulamalarına ihtiyaç bulunmaktadır. Hendriks (2019: 1036) kadınların finansal olarak daha fazla kapsanabilmesi için devreye sokulması gereken araçların D3 (digitise-dijitalleştirme, direct-yönlendirme, design-tasarlama) olduğunu ifade etmektedir. Dijitalleştirme güvenli ve erişilebilir dijital ödeme sisteminin sağlanmasını, yönlendirme "bir kadın, bir finansal hesap" ilkesi doğrultusunda kadınların fonlarını kontrol edebilmesini, tasarlama ise kapsam ve hedef belirlemeyi, tamamlayıcı hizmetleri ve olumsuzlukların azaltılmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla, finansal kapsanma açısından Türkiye'de kadın odaklı politika ve stratejilerin uygulamaya alınmasının, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasına ve sürdürülebilir kalkınmaya anlamlı katkılar sağlayabileceğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Akeju, K. F. (2022). Household financial behaviour: The role of financial inclusion instruments in Nigeria. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 1-13. <https://doi.org/10.1080/20430795.2022.2034595>

Antonijević, M., Ljumović, I., & Ivanović, Đ. (2022). Is there a gender gap in financial inclusion worldwide? *Journal of Women's Entrepreneurship and Education*, (1-2), 79-96. <https://doi.org/10.28934/jwee22.12.pp79-96>

Asuming, P. O., Osei-Agyei, L. G., & Mohammed, J. I. (2019). Financial inclusion in Sub-Saharan Africa: Recent trends and determinants. *Journal of African Business*, 20(1), 112-134. <https://doi.org/10.1080/15228916.2018.1484209>

Cardona Ruiz, D. E., Hoyos, M. C., & Saavedra-Caballero, F. (2018). Gender and financial inclusion in Colombia. *Ecos de Economía*, 22(46), 60-90. <https://doi.org/10.17230/ecos.2018.46.3>

Cicchiello, A. F., Kazemikhasragh, A., Fellegara, A. M., & Monferrà, S. (2021). Gender disparity effect among financially included (and excluded) women in Middle East and North Africa. *Economics and Business Letters*, 10(4), 342-348. <https://doi.org/10.17811/eb1.10.4.2021.342-348>

Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D., & Ansar, S. (2022). *The Global Findex Database 2021: Financial inclusion, digital payments, and resilience in the age of COVID-19*. Washington, DC: World Bank.

Elouardighi, I., & Kenza, O. (2023). Can digital financial inclusion promote women's labor force participation? Microlevel evidence from Africa. *International Journal of Financial Studies*, 11(3), 87. <https://doi.org/10.3390/ijfs11030087>

Ghosh, C., & Hom Chaudhury, R. (2019). Gender gap in case of financial inclusion: An empirical analysis in Indian context. *Economics Bulletin*, 39(4), 2615-2630.

Ghosh, C., & Hom Chaudhury, R. (2022). Determinants of digital finance in India. *Innovation and Development*, 12(3), 343-362. <https://doi.org/10.1080/2157930X.2020.1850012>

Girón, A., Kazemikhasragh, A., Cicchiello, A. F., & Panetti, E. (2022). Financial inclusion measurement in the least developed countries in Asia and Africa. *Journal of the Knowledge Economy*, 13, 1198-1211. <https://doi.org/10.1007/s13132-021-00773-2>

Hendriks, S. (2019). The role of financial inclusion in driving women's economic empowerment. *Development in Practice*, 29(8), 1029-1038. <https://doi.org/10.1080/09614524.2019.1660308>

International Labour Organization. (2020, March 6). *Gender and financial inclusion*. https://www.ilo.org/empent/areas/social-finance/WCMS_737729/lang--en/index.htm

Kazemikhasragh, A., Cicchiello, A. F., Monferrà, S., & Girón, A. (2022). Gender inequality in financial inclusion: An exploratory analysis of the Middle East and North Africa. *Journal of Economic Issues*, 56(3), 770-781. <https://doi.org/10.1080/00213624.2022.2079936>

- Keerthikumara, S. M., & Kumari, D. S. S. (2023). Access and usage of financial products in India: A gender gap analysis. *International Journal of Financial Engineering*, 10(04), 2350022. <https://doi.org/10.1142/S2424786323500226>
- Koomson, I., Villano, R. A., & Hadley, D. (2020). Intensifying financial inclusion through the provision of financial literacy training: A gendered perspective. *Applied Economics*, 52(4), 375-387. <https://doi.org/10.1080/00036846.2019.1645943>
- Kulkarni, L., & Ghosh, A. (2021). Gender disparity in the digitalization of financial services: Challenges and promises for women's financial inclusion in India. *Gender, Technology and Development*, 25(2), 233-250. <https://doi.org/10.1080/09718524.2021.1911022>
- Morsy, H. (2020). Access to finance—Mind the gender gap. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 78, 12-21.
- Mossie, W. A. (2022). Understanding financial inclusion in Ethiopia. *Cogent Economics & Finance*, 10, 2071385. <https://doi.org/10.1080/23322039.2022.2071385>
- OECD. (2013). *Addressing women's needs for financial education*. https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD_INFE_women_FinEd2013.pdf
- Ojo, T. A. (2022). Digital financial inclusion for women in the fourth industrial revolution: A key towards achieving sustainable development goal 5. *Africa Review*, 14(1), 98-123. <https://doi.org/10.1163/09744061-20220204>
- Ozili, P. K. (2024). Effect of gender equality on financial stability and financial inclusion. *Social Responsibility Journal*, 20(2), 205-223. <https://doi.org/10.1108/SRJ-12-2022-0565>
- Roy, P., & Patro, B. (2022). Financial inclusion of women and gender gap in access to finance: A systematic literature review. *Vision*, 26(3), 282-299. <https://doi.org/10.1177/09722629221104205>
- Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar. (2019, August 19). Toplumsal cinsiyet eşitliği. UNDP Türkiye. <https://www.kureselamaclar.org/amaclar/toplumsal-cinsiyet-esitligi/>
- Tripathi, S., & Rajeev, M. (2023). Gender-inclusive development through fintech: Studying gender-based digital financial inclusion in a cross-country setting. *Sustainability*, 15, 10253. <https://doi.org/10.3390/su151310253>
- van Staveren, I. (2002). Global finance and gender. In J. A. Scholte & A. Schnabel (Eds.), *Civil society and global finance* (pp. 228-246). Routledge.
- World Bank. (2022, July 1). *The Global Findex Database 2021: Country-level data* [Data set]. <https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex/Data>
- Yang, X., Huang, Y., & Gao, M. (2022). Can digital financial inclusion promote female entrepreneurship? Evidence and mechanisms. *The North American Journal of Economics and Finance*, 63, 101800. <https://doi.org/10.1016/j.najef.2022.101800>

EXTENDED ABSTRACT

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

EVALUATION OF THE FINANCIAL DIMENSION OF GENDER INEQUALITY IN
TÜRKİYE BASED ON GLOBAL FİNDEX SURVEY INDICATORS

Giriş ve Çalışmanın Amacı (Introduction and Research Purpose): 'Gender Equality', the fifth goal of the Sustainable Development Goals, emphasizes issues such as guaranteeing women's equality by law through ensuring equal access to economic and natural resources and financial services, as well as the right to inheritance and property (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2019). Even in the absence of legal barriers to equal access to financial services, women's exposure to explicit or implicit economic and social discrimination causes their financial inclusion to remain more limited than that of men. Women's financial exclusion is deepened by other dimensions of gender inequality, making women more financially vulnerable. This study aims to reveal the relative status of women in Türkiye in terms of financial inclusion, financial vulnerability and financial digitalisation, by comparing them with men living in Türkiye and women living in various country groups, using data obtained from the Global Findex Database.

Kavramsal/kuramsal çerçeve (Literature Review): Roy and Patro (2022: 288) reveal that the studies on financial gender inequality included in the systematic literature review conducted were mainly published after 2016 and that the studies focused on underdeveloped or developing countries, especially India. Studies on developing and underdeveloped countries show that women's financial inclusion is lower than that of men (Cardona Ruiz vd., 2018; Asuming vd., 2019; Ghosh ve Hom Chaudhury, 2019; Kazemikhasragh vd., 2022; Mossie, 2022). Socioeconomic and sociocultural factors such as education/financial literacy level, level of income and/or wealth, problems in accessing financial services (geographical distance to financial institutions, expensiveness of financial services, etc.), male/female head of household and religious beliefs are among the determinants of women's financial inclusion (Koomson vd., 2020; Cicchiello vd., 2021; Girón vd., 2022; Kazemikhasragh vd., 2022; Keerthikumara ve Kumari, 2023). According to the gender-based financial inclusion index calculated by Tripathi and Rajeev (2023), while Türkiye ranked 49th among 109 countries in 2011, it fell to 56th place in 2021. This study comparatively evaluates the financial inclusion/exclusion and financial vulnerability of women in Türkiye and has the potential to contribute to the literature in this respect.

Yöntem ve Bulgular (Methodology and Findings): In the study, in order to evaluate the financial dimension of gender inequality in Türkiye, 24 financial indicators in the Global Findex Database were classified under four headings: 'income, savings and borrowing', 'access to finance and financial services', 'financial vulnerability', and 'financial digitalization'. The data for 2021 was compared with the data for 2014 and/or 2017 in order to observe the change over time, and with the data for various country groups (Europe and Central Asia (excluding high-income countries) (ECA), Europe and Central Asia (ECS), Upper Middle Income Countries (UMC), High Income Countries-OECD (OEC) and World (WLD)) to evaluate the relative financial inclusion and vulnerability of women living in Türkiye. Additionally, in order to measure and compare financial gender (in)equality in Türkiye and these country groups, an (in)equality index was calculated for each indicator. According to the findings, the rates of women earning wage income and being able to save in Türkiye are lower than those of men in Türkiye and those of women living in the comparison country groups. However, the rate of women borrowing in Türkiye is higher than those of women living in country groups other than OECD. Women in Türkiye, whose rates of financial account and credit/debit card ownership are lower than those of men and those of women in various country groups, tend to keep their savings outside the financial system and borrow from family or friends rather than financial institutions. In addition, the fact that the rates of women in Türkiye who are worried about having enough money to cover their current and future expenses and who have financial difficulties during the COVID-19 period are higher than those of men can be interpreted as women in Türkiye being more financially vulnerable. Another result obtained in the study is that Türkiye is behind compared to various country groups on the road to gender equality in terms of financial digitalization. (In)equality indices calculated for the indicators are below 100, except receiving transfer payments from the government, indicating a financial inclusion inequality against women in Türkiye.

Sonuç ve Öneriler (Conclusions and Recommendation): When the results obtained in this study and the fact that Türkiye ranks 56th among 109 countries in 2021 according to Tripathi and Rajeev's (2023) gender-based financial participation index ranking are evaluated together, it can be said that gender inequality in Türkiye is higher than 55 countries and various country groups in terms of financial inclusion. Although financial inclusion is not the unique factor that will ensure gender equality, an increase in the level of financial literacy and equal access to financial services has the potential to accelerate steps that will empower women economically and socially (International Labour Organization, 2020). As it could invoke positive externalities to reduce gender inequality and sustain development, financial inclusion needs to be supported by women-oriented policies and strategies in Türkiye.

KATKI ORANI BEYANI VE ÇIKAR ÇATIŞMASI BİLDİRİMİ

Sorumlu Yazar <i>Responsible/Corresponding Author</i>	Esin KILIÇ			
Makalenin Başlığı <i>Title of Manuscript</i>	Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Finansal Boyutunun Küresel Findex Araştırması Göstergeleri Üzerinden Değerlendirilmesi			
Tarih <i>Date</i>	12/03/2024			
Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme vb.) <i>Manuscript Type (Research Article, Review etc.)</i>	Araştırma Makalesi			
Yazarların Listesi / List of Authors				
<i>Sıra No</i>	<i>Adı-Soyadı Name - Surname</i>	<i>Katkı Oranı Author Contributions</i>	<i>Çıkar Çatışması Conflicts of Interest</i>	<i>Destek ve Teşekkür (Varsa) Support and Acknowledgment</i>
1	Esin KILIÇ	%100	-	Bu makale, 23-24 Aralık 2023 tarihleri arasında düzenlenen İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nda sözlü olarak sunulan ve özet bildiri kitapçığında basılan aynı başlıklı bildiride elde edilen bulguları içermektedir.